

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ASIJSKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Význam Iwakurovy mise pro japonskou společnost

The Significance of Iwakura Mission for Japanese Society

Vypracovala: Jitka Těhlová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martinásková

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne:

Podpis:

Anotace

Tato práce popisuje vybrané části z cesty Iwakurovy mise. Jejím cílem je zjištění, zda poznatky, které výprava shromáždila, měly nějaký vliv na japonskou společnost. Obsahem práce je nejprve zasazení mise do historického kontextu z hlediska japonského přejímání vlivů cizích kultur. Poté se práce věnuje vybraným význačným účastníkům mise a popisuje vybrané části z cesty výpravy po Evropě, konkrétně návštěvu Velké Británie, Francie, Belgie, Německa a Ruska. Poslední, nejdůležitější část práce se zabývá otázkou, zda byly cíle mise úspěšně splněny a zda měla mise vliv na japonskou společnost. Také se snaží o charakteristiku tohoto vlivu.

Název práce: Význam Iwakurovy mise pro japonskou společnost

Počet stran: 62

Počet znaků s mezerami: 88 548

Počet titulů použité literatury: 44

Klíčová slova: Iwakurova mise, Japonsko, Meidži, modernizace, Evropa, přejímání kulturních cizích vlivů

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Sylvě Martináskové za trpělivé a pečlivé vedení práce a za podnětné rady, které mi poskytla.

Obsah

Ediční poznámka.....	8
Úvod.....	9
1 Přejímání cizích kulturních vlivů v japonské historii.....	11
1.1 Poselstva do Číny.....	11
1.2 Rengaku a středověké vztahy s Evropou	12
1.3 Japonské mise směřující do Evropy	14
2 Iwakurova mise a její cíle.....	16
3 Účastníci mise	21
3.1 Iwakura Tomomi.....	21
3.2 Kido Takajoši.....	23
3.3 Ókubo Tošimiči.....	25
3.4 Itó Hirobumi.....	26
4 Průběh mise	30
4.1 Velká Británie	30
4.2 Francie.....	38
4.3 Belgie	42
4.4 Německo	45
4.5 Rusko.....	48
5 Dopady Iwakurovy mise.....	52
Závěr	56
Resumé.....	58
Seznam použité literatury.....	59

Ediční poznámka

Všechny japonské názvy jsou přepisovány českou transkripcí. Při psaní japonských jmen je používáno nejprve příjmení a poté osobní jméno. U osob jiných národností je užíváno nejprve osobní jméno a poté příjmení. Všechny překlady přímých citací z angličtiny byly provedeny výhradně autorkou práce. Kurzíva je použita u všech japonských slov s výjimkou geografických názvů, japonských jmen a pojmů, které jsou v češtině již dostatečně zavedeny. Uvádění znaků podléhá stejnému pravidlu. V případě osob japonské národnosti jsou znaky psány pouze u těch, které mají přímou souvislost s Iwakurovou misí či jsou důležité z hlediska japonských dějin.

Úvod

Tato práce se věnuje misi, jež vyplula pod vedením Iwakury Tomomiho z Japonska v roce 1871 a během 21 měsíců navštívila USA, mnoho zemí Evropy a krátce také několik čínských měst. Text si neklade za cíl popsat vyčerpávajícím způsobem celou misi, naopak je zaměřen pouze na několik evropských zemí, které na jedné straně zdůrazňují různorodost, s níž se vyslanci během své cesty setkali, a na druhé straně vystihují, jaké poznatky mise v Evropě získala či získat mohla.

V práci je věnován prostor pěti ze zemí, které mise navštívila. Jedná se o Velkou Británii, Francii, Belgii, Německo a Rusko. Tyto země jsem zvolila kvůli důležitosti jejich pozice, velikosti vlivu, jímž působily na Japonsko, často také kvůli specifčnosti státního uspořádání nebo situace v zemi a v neposlední řadě byly vybrány i podle délky pobytu Iwakurovy mise (vyjma Belgie a Ruska).

Hlavním cílem práce je zjistit, jaké znalosti Iwakurova mise během své cesty získala a zda byly tyto poznatky posléze využity při modernizaci Japonska. Tomuto cíli je přizpůsobeno členění celé práce.

První kapitola si klade za úkol zasadit Iwakurovu misi do historického kontextu. Japonsko čerpalo z kultury jiných národů v průběhu celých svých dějin, ale způsoby, jakými znalosti získávalo, se od sebe poměrně lišily. Proto jsou zahrnuty tři podkapitoly, každá z jiného historického období, které by měly zvýraznit buď odlišnost či podobnost Iwakurovy mise od předchozích způsobů přijímání cizí kultury.

Druhá kapitola nejprve stručně popisuje, které země výprava navštívila na americkém a evropském kontinentu, a posléze se věnuje důvodům, proč byla mise vyslána, a cílům, jež měla splnit. Tím nejpodstatnějším úkolem se stalo již zmiňované sbírání poznatků západní civilizace. Následující kapitola se věnuje čtyřem nejvýznamnějším osobnostem, které se zúčastnily výpravy. Důvodem pro zahrnutí této kapitoly je úspěšná politická dráha popisovaných účastníků, díky které měli tito státníci možnost předat své zkušenosti z cesty velkému množství lidí a mohli alespoň nepřímo působit na modernizaci Japonska.

Čtvrtá kapitola se zabývá průběhem cesty v pěti vybraných zemích. Velká Británie byla v době výpravy průmyslovým a obchodnickým kolosem nejen na

evropské, ale i světové úrovni. Díky této pozici se v Británii soustředilo i mnoho převratných objevů a vynálezů, kterým se Japonsko mohlo přiučit. Francie, kromě toho, že byla jednou z hlavních světových mocností, byla také vnímána jako kulturní centrum Evropy a možná nejvyspělejší stát světa, protože nemohla být misí vynechána. Německo bylo poměrně nový státní útvar na politické mapě Evropy a nepostrádalo mladistvou dravostí, která Japoncům imponovala. Rusko se od ostatních navštívených zemí podstatným způsobem odlišovalo. Státní zřízení Ruska Japonce příliš nezajímalo a průmysl nebyl v zemi příliš rozvinut. Pro Japonce bylo přesto důležité se do Ruska vydat, především kvůli územním sporům o Sachalin a kvůli tomu, že začali pociťovat hrozbu, jíž se Rusko mohlo pro Japonsko snadno stát. Belgie byla vybrána jako příklad malého a přesto úspěšného státu, od kterého se mohlo Japonsko poučit v záležitosti budování svého postavení na poli mezinárodní diplomacie. Důvodem pro nezahrnutí návštěvy USA do této práce je jejich podstatná odlišnost od evropských zemí. Navíc se domnívám, že Evropu lze považovat za kolébku západní civilizace, a proto je významnější popsat, jaké poznatky Japonci získali na starém kontinentě než v odvozené kultuře americké.

Pátá kapitola shrnuje, zda byla mise úspěšná, a zabývá se vlivem, jaký měla Iwakurova mise na japonskou společnost. Zabývá se tedy hlavním cílem práce: zda byly poznatky získané v průběhu mise aplikované a aplikovatelné v Japonsku a jaký význam měla Iwakurova mise v procesu modernizace Japonska.

1 Přejímání cizích kulturních vlivů v japonské historii

Tři následující podkapitoly jsou co do obsahu poměrně odlišné, ale všechny mají společný cíl: zasadit Iwakurovu misi do historického kontextu. První se zabývá poselstvy, která Japonsko vysílalo v 7. až 9. století do Číny. Toto období je od Iwakurovy mise časově nejvzdálenější, ale poselstva jsou popisované výpravě nejbližší svým charakterem a úkolem. Tím bylo shromáždit v cizí zemi takové poznatky, z nichž by mohla čerpat japonská kultura a civilizace.

Druhá podkapitola si klade za cíl stručně přiblížit japonské vztahy k Evropanům v rozmezí 16. až 18. století. Zde lze také vidět, jak je japonská společnost obohacována poznatky jiné civilizace, v tomto případě evropské. Oproti ostatním případům tentokrát Japonci nevyjeli do zámoří, aby aktivně shromažďovali znalosti, ale tyto informace byly přivezeny přímo do Japonska jako vedlejší produkt Evropany, kteří v zemi sledovali vlastní cíle: šíření křesťanství a obchod.

Poslední podkapitola by měla upozornit na skutečnost, že Iwakurova mise nebyla první ani poslední výpravou do Evropy. Jedna z prvních misí vyjela pod vedením Hasekury Cunenagy na začátku 17. století. Také šógunát vysílal před svým pádem mise zaměřující se zejména na evropské vojenství. A bohatá knížectví západního Japonska, zejména Sacuma, organizovala obchodnické výpravy ještě před otevřením země. To, proč Iwakurova mise zaujímá mezi ostatními tak významné postavení, je obsahem dalších kapitol.

1.1 Poselstva do Číny

Čína byla od starověku hlavním zdrojem pro rozvíjení japonské kultury. V 6. století byl do Japonska přinesen buddhismus, což byla zásluha zejména korejských vyslanců, ale pro kulturní čínsko-japonské vztahy je tento akt důležitý z jiného důvodu: značí začátek éry, kdy si japonští panovníci uvědomili potřebu kulturní výměny a do té doby nesourodý a nikým neřízený příliv poznatků z kontinentu a Číny zejména začal být usměrňován.¹

Nejvíce se o zvýšené přijímání čínské kultury zasloužil princ Šótoku (聖徳太子 *šótoku taiši*, 574–622) prostřednictvím mnoha reforem, jež prosadil. Jednalo se například o přijetí čínského kalendáře či písma. Důležitá byla také nová státní struktura,

¹ REISCHAUER, Edwin O. – CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-513-5, s 16.

zřízená podle čínského modelu, a postupné přejímání konfuciánského myšlení, které se posléze promítalo do různých oblastí života.

Byl to také princ Šótoku, který se zasloužil o zvýšení prestiže poselstev, jež byla do Číny vysílána už dříve. Během jeho vlády byla vyslána celkem tři poselstva.² Členové těchto výprav měli za úkol nějaký čas žít na kontinentu a získávat poznatky, které by byly pro Japonsko využitelné. Poselstva nebyla nikterak malá: běžně bylo vypravováno okolo 500 vyslanců, pro které byly stavěny až čtyři lodě.³ Účastníky byly často významné osobnosti, například mniši Kúkai či Saičó, oba zakladatelé významných buddhistických sekt. Základ pro svá učení přivezli právě prostřednictvím účasti v poselstvu do Číny. Kromě významných učenců byli členy výprav hlavně studenti různých oborů.

Vzhledem k nebezpečí, které musela poselstva cestou do tehdy poměrně vzdálené Číny překonat, lze z výše uvedeného vidět, jaká důležitost byla výpravám přikládána. I přes občasná obchodní či diplomatická jednání byl hlavní význam poselstev v množství poznatků, které dokázali účastníci zprostředkovat svým krajanům. Poslední poselstvo bylo vysláno v roce 838.⁴

Beasley v knize *Japan Encounters the Barbarian* porovnává přijímání čínské kultury s přijímáním té západní v 19. století, dotýká se tak i účelu Iwakurovy mise: „Japonsko bylo oproti Číně v 7. století v každém ohledu primitivní, kdežto Japonsko 19. století bylo spíše pouze výsledkem jiné kulturní tradice než západní země, a proto mu chyběly jisté dovednosti a znalosti typické pro Západ.“⁵ Na základě toho usuzuje, že v době čínských poselstev Japonci přejímali vše, s čím se v Číně setkali, a že oproti tomu kulturní výpůjčky 19. století byly mnohem selektivnější, kdy Japonsko ze západní civilizace přejímalo pouze to, co mu chybělo a co bylo možné sladit s japonskou kulturní tradicí.

1.2 Rengaku a středověké vztahy s Evropou

Přestože japonská společnost vždy významně čerpala své kulturní kořeny z Číny či Koreje, vůči evropským národům již tak otevřená nebyla. Je zřejmé, že důvodem,

² REISCHAUER, c. d., s. 17.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

⁵ BEASLEY, W. G. *Japan encounters the barbarian: Japanese travellers in America and Europe*. New Haven, CT: Yale University Press, 1995. ISBN 03-000-6324-5, s. 8.

proč byla setkání mezi Japonci a Evropany po většinu historie velmi zřídka, je hlavně vzdálenost, jež obě oblasti dělí. Přesto existují období, kdy evropská civilizace na tu japonskou působila. Jedním z nich je 16. století, kdy do Japonska začaly přijíždět křesťanské misie. Ty měly za úkol obracet Japonce na křesťanskou víru, ale vzhledem k tomu, že je evropská kultura neoddělitelně spjatá s křesťanstvím, lze se na působení misí dívat i jako na kulturní výměnu.

Nadto začali brzy do Japonska přijíždět i evropští obchodníci, kteří přivezli mnoho pro Japonce neznámých věcí. Mezi ně patřily hodiny, brýle či tabák. Japonci měli zájem o celé obory, ať již vědní či řemeslné, jež byly v Evropě pojímány způsobem odlišným od japonského nebo se v Japonsku vůbec nevyskytovaly. Jižní barbaři (南蛮人 *nanbandžin*), jak Japonci Evropanům říkali, ostrovní národ obohatili o poznatky z vojenství a výroby zbraní, ze stavby lodí a mořeplavby, ale hlavně z lékařství v západním pojetí.⁶

Na přelomu 16. a 17. století však byly sepsány první protikřesťanské edikty, v roce 1614 bylo vydáno nařízení příkazující odjezd všech křesťanských misionářů ze země, pronásledování křesťanů nabíralo na síle a Japonsko se postupně uzavíralo. Evropským národům začal být zakazován vstup na japonskou půdu a poté, co byli vyhoštěni v roce 1639⁷ Portugalci, zůstali jedinými Evropany v Japonsku Holanďané, kteří nebyli podezíráni z šíření křesťanství. Ti byli posléze shromážděni na nagasacký ostrůvek Dedžima, kde jim bylo dovoleno založit obchodní faktorii a jednou ročně obchodovat s Japonci.

Takto byly kulturní evropské vlivy násilně přerušeny. Přesto nelze říci, že by vymizely úplně. Japonští učenci byli stále lační po evropských vědomostech a šógunát jim umožňoval získávání západních děl prostřednictvím Holanďanů. Evropským vědám se proto postupně začalo říkat holandské vědy (蘭学 *rangaku*). Ty získávaly stále větší ohlas u učenců, největší rozmach začal v polovině 18. století. Kromě přetrvávajícího studia západního lékařství se Japonci věnovali také astronomii, zeměpisu, matematice, vojenství či holandštině.⁸

⁶ BOHÁČKOVÁ, Libuše – WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 129.

⁷ REISCHAUER, c. d., s. 91.

⁸ BOHÁČKOVÁ – WINKELHÖFEROVÁ, c. d., s. 130.

1.3 Japonské mise směřující do Evropy

První japonské výpravy, které byly do Evropy vyslány, byly odezvou na působení křesťanských misí v Japonsku. Sledovaly proto především náboženské cíle a součástí cesty byla návštěva papeže. Jednou z těchto misí byla i cesta několika mladých křesťanských samurajů v roce 1582, které vyslala knížata z Kjúšú. Vrátili se v roce 1590, tedy v době, kdy už byly vydány první protikřesťanské edikty.⁹

O to zvláštnější je rozhodnutí knížete Masamuneho z rodu Date o vyslání samuraje Hasekury Cunenagy (支倉常長, 1571–1622) v roce 1613, kdy již byla protikřesťanská nálada u Hidejošiho dvora zcela zřetelná. Hasekura se v doprovodu křesťanských kněží vydal přes Mexiko a Španělsko do Říma. Během své cesty měl za úkol vyjednat obchodní dohody a zařídit pokračování evropsko-japonských výměn náboženských výprav.¹⁰ Jeho vyjednávání však přišlo nazmar, protože v roce 1620, když se vrátil do vlasti, neměl nikdo o podobné věci zájem.

Poté japonské výpravy do Evropy kvůli izolaci¹¹ země nadlouho ustaly. V roce 1635 byl vydán zákaz vycestování Japonců do zahraničí a ti, kteří již v zámoří byli, se nesměli vrátit.¹² Postupné obnovení japonských návštěv v Evropě začalo několik let před pádem šógunátu. Kvůli trvajícimu zákazu vycestování se však většinou nejednalo o oficiální mise, ale spíše o výjezdy jedinců, zejména za studijními účely. Například Inoue Kaoru a Itó Hirobumi odjeli roku 1861 na studium do Velké Británie.¹³ Studenty vysílala zejména knížectví západního Japonska, jmenovitě Sacuma a Čóšú, což byl i případ zmíněného Inoueho a Itóa, ale podobnou taktiku uplatňoval i šógunát. Několik oficiálních misí ale vypraveno bylo, protože i šógunát si uvědomoval, že současný stav izolace není udržitelný. Tyto výpravy pod praporem šógunátu v Evropě zkoumaly zejména pokrok učiněný ve vojenství a výrobě zbraní. Taková poselstva byla například vyslána roku 1860 do USA a o dva roky později do Evropy.¹⁴

⁹ JANSEN, Marius B. *The making of modern Japan*. 3. vydání. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002. ISBN 06-740-0991-6, s. 76.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ 鎖国 *sakoku*, národní izolace Japonska v době od 30. let 17. století do roku 1854, během které jedinými Evropany, kterým byl povolen přístup na japonské území, byli Holanďané. Kromě nich Japonci obchodovali také s Číňany.

¹² REISCHAUER, c. d., s. 91.

¹³ Tamtéž, s. 133.

¹⁴ Tamtéž, s. 164.

Situace se výrazně zlepšila s vyhlášením *Císařské přísahy o pěti člancích* v roce 1868. Pátý bod totiž zněl takto: „*Po celém světě budou sbírány znalosti k posílení základů císařské vlády.*“¹⁵ Právě tento bod byl jedním z faktorů, které ovlivnily rozhodnutí o vyslání Iwakurovy mise.

¹⁵Tamtéž, s. 138.

2 Iwakurova mise a její cíle

Iwakurova mise vyplula z jokohamského přístavu v prosinci 1871. Vyslanci během mise navštívili USA, Velkou Británii, Francii, Německo a řadu dalších evropských zemí včetně Ruska či Rakouska-Uherska, kde ale nepobyli takovou dobu jako v dříve zmíněných státech.

Nejvíce času vyslanci strávili ve Spojených státech, více než půl roku od ledna do srpna 1872, odkud se vydali do britského království, kde zůstali od srpna do prosince 1872 a při průzkumu výsledků průmyslové revoluce procestovali celou zemi. Po značně vyčerpávajícím pobytu z hlediska nabitého programu ve Velké Británii se přesunuli do kontinentální Evropy. Zde nejdříve navštívili Francii (prosinec 1872 až únor 1873), poté krátce Belgii, která byla jakožto malý, ale vysoce industrializovaný stát velmi zajímavou zemí pro bádání japonské mise. V únoru také navštívili Holandsko a v březnu následovalo Německo, kde se setkali s kancléřem Bismarckem, který měl značný vliv na uvažování některých vyslanců. Poté se mise vydala do Ruska, na které byly vyčleněny pouze dva týdny, protože otázky, s nimiž se carská monarchie potýkala, nebyly v Japonsku v té době aktuální.¹⁶

V dubnu strávilo poselstvo týden v Dánsku a druhý ve Švédsku, odkud se vydalo přes několik německých měst do Itálie, kde zůstalo téměř celý květen. Část června vyslanci strávili v Rakousku-Uhersku, kde kromě jiného navštívili Světovou výstavu, která se v té době konala ve Vídni. V rámci monarchie navštívili též české země, ale Uhry zůstaly nenavštíveny, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že většina průmyslové výroby říše byla koncentrována v Předlitavsku¹⁷. V druhé polovině června se výprava přesunula do Švýcarska, kde strávila čtyři týdny, z nichž značná část byla věnována odpočinku, památkám a alpské přírodě. V původním plánu cesty bylo zahrnuto i Španělsko a Portugalsko, ale znepokojivá politická situace v Japonsku týkající se Koreji¹⁸ donutila státníky k dřívějšímu odjezdu. Proto 20. července 1873 vypluli z marseilleského přístavu a 13. září se vrátili do Jokohamy.¹⁹

¹⁶ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*. 1st pub. Editor Ian Hill Nish. Richmond: Japan Library, 1998, xii, 228 s. Meiji Japan series. ISBN 1-873410-84-0, s. 3.

¹⁷ Rakouskouherskou říší protékala řeka Litava, která byla přirozenou hranicí mezi rakouskými a českými zeměmi, Předlitavskem, na jedné straně a Uhrami, Zalitavskem, na straně druhé.

¹⁸ Během nepřítomnosti mise se dostali do vedení vlády Saigó Takamori, Ókuma Šigenobu a Itagake Taisuke. Ti naplánovali trestnou výpravu do Koreje, která měla být odpovědí na korejské odmítání modernizace vzájemných vztahů. Také v ní někteří viděli možnost, jak vyřešit samurajskou

Je také nutno podotknout, že mise necestovala celou dobu pospolu a několikrát se rozdělila do menších skupin. Jednalo se sice převážně o několikadenní případy v rámci jedné země (například Iwakura jel na několik dní na návštěvu Skotské vysočiny pouze v doprovodu několika málo dalších členů, aby si uprostřed přírody odpočinul kvůli svému zdraví, na němž se hektický program začal negativně projevovat),²⁰ ale při cestě z Ruska se poselstvo rozdělilo na dvě poloviny a každá navštívila jiné země.

Navíc bylo kvůli zmíněné politické situaci v Japonsku rozhodnuto, že se část výpravy vrátí dříve. Po pobytu v Německu se zpět do vlasti vydal Ókubo Tošimiči,²¹ aby byl k dispozici při řešení otázky výpravy do Koreje. Důvodem výše zmíněného rozdělení mise na dvě části po návštěvě Ruska byla také výprava do Koreje. Tentokrát byl nucen odjet Kido Takajoši, který se svou částí výpravy stihl navštívit ještě Rakousko-Uhersko, Itálii, Švýcarsko i velkou část Francie.²²

Mise si kladla za cíl tři úkoly. Prvním bylo informovat státní představitele navštívených zemí o změně mocenských poměrů v Japonsku, předání moci šóguna do rukou císaře a vytvoření vlády, jež je civilním zástupcem císařské moci. Tímto také měli velvyslanci přesvědčit panovníky o oficiálním poslání mise. Navíc měly tyto informace ujistit představitele navštívených států o tom, že situace v Japonsku je pod kontrolou a země se pouze nezmítá v chaosu, a měly tak snížit riziko vměšování se cizích mocností do vnitrostátních záležitostí Japonska.²³ Tato funkce mise byla hlavně ceremoniální a spočívala především v předložení pověřovacích listin hlavám států.

Druhý cíl, tentokrát diplomatický, se týkal revize nerovnoprávných smluv²⁴ (不平等条約 *fubjódo džójaku*), které Japonsko uzavřelo v prvních letech po svém otevření se světu. Nová japonská vláda byla odhodlána tyto smlouvy, jež byly pro Japonsko

nezaměstnanost. Členové mise, tedy především Ókubo, Kido a Iwakura však stihli plánu svým včasným příjezdem zabránit. Citováno z: REISCHAUER, c. d., s. 144.

¹⁹ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment.*, s. 5.

²⁰ Tamtéž, s. 30.

²¹ Tamtéž, s. 73.

²² Tamtéž, s. 4.

²³ BEASLEY, W. G. The Iwakura Mission in Britain, 1872. *History Today* [online]. 1981, roč. 31, č. 10 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z:

<http://web.ebscohost.com.ezproxy.vkol.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=1be45e44-5c40-4a97-8e62-5dc11f2103ca%40sessionmgr11&vid=2&hid=28>

²⁴ První smlouva, zvaná kanagawská, byla uzavřena s Američany roku 1854. Jejím obsahem bylo otevření dvou japonských přístavů, zřízení pozice amerického konzula v Japonsku a doložka nejvyšších výhod. Později byla rozšířena o další přístavy, právo exterritoriality a celní politiku. Obdobné smlouvy byly později uzavřeny s Velkou Británií, Francií, Ruskem, Nizozemím, Německem i dalšími státy. Citováno z: REISCHAUER, c. d., s. 123.

velmi nevýhodné, aktualizovat a odstranit body týkající se například práva exterritoriality.²⁵ Vláda si však již před vyplutím Iwakurovy mise uvědomovala, že zřejmě nemá dostatečnou politickou moc k tomu, aby tyto změny sama prosadila.²⁶ Proto s sebou ambasadoři nepřivezli žádný konkrétní návrh nových smluv a na toto téma zaváděli řeč s představiteli cizích mocností jen velmi opatrně.²⁷

Britský ministr zahraničí lord Granville se k revizi smluv vyjádřil v tom smyslu, že Japonsko nesmí očekávat příliš mnoho příliš brzy.²⁸ Japonští vyslanci se chovali v duchu tohoto vyjádření a místo přímého předložení požadavků spíše zjišťovali, jaké změny je v japonském systému potřeba provést, zejména co se týče legislativy a ekonomiky, aby západní mocnosti byly ochotny k japonským návrhům přistoupit a revidovat nerovnoprávné smlouvy. V tomto bodě souvisí úkol týkající se revize smluv s třetím úkolem mise, o němž bude pojednáno níže.

Přestože byly všechny smlouvy velmi podobné, bylo nutno o každé smlouvě jednat bilaterálně s každým státem zvlášť. Při zjišťování postoje západních států bylo navíc postupně odkrýváno, že tyto země mají samy strategie k upravení smluv, tak aby z nich čerpaly ještě větší užitek.²⁹ Západní velmoci během rozhovorů s výpravou naléhaly zejména na větší otevření Japonska a poukazovaly na nepřátelské chování mnoha japonských občanů vůči cizincům (např. incident u Namamugi v roce 1862). Hlavními požadavky západních států v otázce smluv se tak stala náboženská tolerance křesťanství a právo cizinců cestovat po celém Japonsku, nikoliv pouze v určitých oblastech přiléhajících k otevřeným přístavům. Vyřešení těchto požadavků bylo pro velmoci zásadní, aby vůbec začaly uvažovat o zrovnoprávnění smluv.

Mise měla i další dílčí cíle z oblasti diplomacie a mezinárodní politiky, které se částečně prolínaly s tématem nerovnoprávných smluv, ale nedotýkaly se přímo jejich obsahu, proto považuji za nutné je zmínit zvlášť. Jedná se kupříkladu o požadavek Japonska na stažení britských a francouzských vojáků, kteří v době mise už na japonském území operovali přes deset let. Obě země poukazovaly na nutnost přítomnosti svých vojsk kvůli bezpečnosti obchodníků a dalších civilistů a stále

²⁵ Právo občana cizího státu, který spáchal trestný čin na japonském území, být souzen soudními orgány a dle práva svého státu.

²⁶ BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

²⁷ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 50.

²⁸ BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

²⁹ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 50.

považovaly Japonsko za nedostatečně bezpečné zejména kvůli již zmíněnému nepřátelskému chování japonských obyvatel. Přestože čas od času některá ze zemí naznačovala, že by byla ochotna k nějakému posunu v této otázce, odmítala stáhnout své vojáky, pokud by to neudělala i druhá země, protože by jí v případě stažení darovala výsadní postavení v Japonsku.³⁰

Třetí cíl Iwakurovy mise je obecně považován za nejdůležitější. Účastníci mise měli za úkol získat co největší množství vědomostí, znalostí a vědeckých poznatků týkajících se západní civilizace, její společnosti a kultury. Po skončení mise pak měli napsat souhrnnou zprávu, v níž by vysvětlili vše, s čím se setkali, a doporučili, co je vhodné přijmout japonskou společností. Touto zprávou se stalo pětisvazkové dílo kronikáře výpravy Kumeho Kunitakeho *Pravdivá zpráva z cesty speciální výpravy po Americe a Evropě* (特命全權大使米欧回覧実記 *Tokumei zenken taiši beió kairan džikki*), které bylo publikováno v roce 1878.³¹

Zde je patrná určitá analogie s japonskými poselstvy do Číny, jež byla vysílána v průběhu 7. až 9. století.³² Díky těmto poslům bylo do Japonska přineseno mnoho z věcí, které se později staly základem pro japonskou kulturu. Jedná se například o čínské písmo, kaligrafii, astrologii či konfucianismus.³³ Je ovšem nutné upozornit na jeden podstatný rozdíl mezi výpravami do Číny a na Západ. Poselstva byla kromě základního cíle do Číny vysílána kvůli zvýšení prestiže a navázání stabilních vztahů s kontinentální říší. Samozřejmě bylo i Iwakurovým cílem zlepšení diplomatických a ekonomických vztahů se západními státy, ale důležitým faktem při zkoumání západních znalostí se stalo to, že Japonsko se v 19. století cítilo západním pokrokem ohroženo a cítilo potřebu urychleně se dostat na úroveň těchto zemí.³⁴

Výše zmíněný fakt do velké míry ovlivnil směr bádání, kterým se mise vydala, a hlavní oblasti jejího zájmu. Znalosti, o něž mělo Japonsko zájem, lze rozdělit do tří kategorií. Podle nich byl také členěn sekretariát mise. První oblastí byl právní systém a politické instituce, kam spadal například průzkum soudnictví, struktury parlamentů a vládních kabinetů. Druhá kategorie spočívala v získání znalostí o západní ekonomice a jejím uspořádání. Lze do ní zahrnout obchod, průmysl (a tedy i návštěvy továren

³⁰ Tamtéž, s. 49.

³¹ Tamtéž, s. 35.

³² BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain, 1872.*

³³ Podrobněji o poselstvech do Číny pojednává kapitola 1.1.

³⁴ BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain, 1872.*

rozmanitého zaměření, jež zabraly velkou část programu velvyslanců například ve Velké Británii), dále bankovníctví, měnový a daňový systém. Třetí oblastí japonského zájmu se stal vzdělávací systém. Vyslance zajímalo zejména jeho financování, struktura a administrace. Mimo tyto kategorie bylo cílem také shromáždit poznatky o západním vojenství, tedy o vybavení a výzbroji armád, jejich organizaci a výcviku nebo o loďařství a námořnictví.³⁵

³⁵ Tamtéž.

3 Účastníci mise

Iwakurova mise byla poměrně početnou a vzhledem ke společenskému postavení jejích členů zřejmě nejmočnější skupinou, která kdy vyplula od japonských břehů.³⁶ Zplnomocněným velvyslancem byl ustanoven Iwakura Tomomi, toho času ministr zprava (右大臣 *udaidžin*). Dále se mise účastnili dva zástupci velvyslance Kido Takajoši a Ókubo Tošimiči, bývalí samurajové zastávající vysoké posty v politické struktuře. Těmto mužům asistovali Jamaguči Najoši (山口尚芳, 1839–1894) a Itó Hirobumi. Přestože byl Itó ze zmíněných mužů nejmladší, měl se západním světem nejvíce zkušeností, neboť již strávil jeden a půl roku v Londýně na University College London a šest měsíců ve Washingtonu jako zástupce ministerstva financí.³⁷ Mise se zúčastnili také tři komisaři a sekretariát čítající čtyřicet mužů.³⁸ Kromě zmíněných členů vyplulo s výpravou také 54 studentů.³⁹

Následující text se podrobněji věnuje životní dráze několika výše zmíněných účastníků. Kritériem pro jejich výběr byla význačnost úlohy, již sehráli v japonských dějinách.

3.1 Iwakura Tomomi

Iwakura Tomomi (岩倉具視, 1825–1883) se narodil do rodiny dvorského šlechtice střední třídy, Horikawy Jasučiky. V 11 letech byl adoptován Iwakurou Tomojošim a určen za dědice rodu Iwakura. Rod Iwakura měl u dvora mnohem vyšší statut než rod Horikawa, což mladému Iwakurovi umožnilo získat vlivné místo u dvora. Jeho postavení významně posílilo zejména po otevření Japonska v roce 1853. V následujícím roce získal místo komořího (侍従 *džidžú*) u císaře Kómeie.⁴⁰

V roce 1858 přispěl Iwakura svým vlivem k tomu, že císař nepodepsal ratifikaci *Americko-japonské smlouvy o přátelství a obchodu*.⁴¹ Tím byl vytvořen precedens, protože do té doby o zahraničních otázkách rozhodoval pouze šógun. Iwakura se také

³⁶ Tamtéž.

³⁷ KUME, Kunitake. *Japan rising: the Iwakura embassy to the USA and Europe 1871-1873*. New York: Cambridge University Press, 2009. ISBN 05-217-3516-5.

³⁸ BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

³⁹ REISCHAUER, c. d., s. 163.

⁴⁰ Iwakura, Tomomi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/23.html>.

⁴¹ Tamtéž.

snažil o sblížení císařského dvora se šógunátem,⁴² proto kromě jiného zprostředkoval sňatek šóguna Iemočiho s princeznou z císařského rodu. Tento akt byl také pokusem o usmíření šóguna, jehož pobouřil výše zmíněný precedens. Toto jednání však mělo za důsledek nelibost skalních přívrženců hnutí *sonnó džói* (尊皇攘夷, dosl. „Chovejte v úctě císaře a vyžeňte barbary“), kteří ho zbavili funkce u dvora. Iwakura proto strávil období mezi roky 1863 a 1867 v ústraní.⁴³

V těchto letech sehrál důležitou roli v Lize *Saččo*⁴⁴ (薩長同盟 *saččo dómei*). Vzhledem k tomu, že byl ve skupině připravující státní převrat jediným vysoce postaveným dvořanem, zajišťoval komunikaci mezi samuraji a císařským dvorem. Díky vlivu, který měl na mladého císaře Meidžiho, dosáhl vydání císařského ediktu vyzývajícího ke svržení šógunátní moci.⁴⁵ Podílel se na sepsání textu *Prohlášení o obnovení císařské moci* (王政復古 *ósei fukko*) a spolu s Ókubem Tošimičem se zúčastnil shromáždění v císařském paláci 3. ledna 1868, kde bylo *Prohlášení* přečteno.⁴⁶

Restaurací Meidži byla urychlena Iwakurova politická kariéra. V nové vládě postupně zastával mnoho různých funkcí a brzy se stal jedním z nejvlivnějších vůdců nové éry. Mezi posty, na nichž působil, patřil vyšší poradce (参与 *san'jo*), vrchní státní rada (大納言 *dainagon*) nebo ministr zprava (右大臣 *udaidžin*).⁴⁷ Z pozice ministra zprava hojně prosazoval návrhy, které byly zřetelně ovlivněny školou *kokugaku*⁴⁸. Od prosince 1882 zastával také post na ministerstvu pro císařskou domácnost (宮内省 *kunaišó*), kde sepsal deset článků, jež měly být zahrnuty do nové ústavy. Mezi nimi byly také návrhy týkající se většího propojení šintoismu a státu.⁴⁹ Iwakura například

⁴² Iwakura svými kroky podporoval hnutí *kóbu gattai* (公武合体, dosl. spojení císařského dvora a bojovníků). Jejich představou bylo, že šógunátu zůstane rozhodující moc, ale zahrne císaře do rozhodování o klíčových věcech. Citováno z: RAVINA, Mark. *The last samurai: the life and battles of Saigō Takamori*. Hoboken, N. J.: John Wiley, c2004. ISBN 04-710-8970-2, s. 109.

⁴³ Iwakura Tomomi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298351/Iwakura-Tomomi>.

⁴⁴ Koalice knížectví Sacuma a Čošú

⁴⁵ REISCHAUER, c. d., s. 135.

⁴⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 328.

⁴⁷ Iwakura Tomomi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298351/Iwakura-Tomomi>.

⁴⁸ 国学, též známá jako škola národní vědy. Učenci zaměřovali svoji pozornost na starověká japonská literární díla, aby vyzdvihli domácí filozofickou a kulturní tradici v protikladu k tradici čínské. Citováno z: VASILJEVOVÁ, c. d., s. 303.

⁴⁹ AKIMOTO, Nobuhide. Iwakura Tomomi. In: *Kokugakuin: Encyklopedia of Shinto* [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=432>

navrhoval znovuoobnovení starověké instituce zvané Rada pro záležitosti kultu⁵⁰ (神祇官 *džingikan*), která opětovně fungovala již v letech 1868 až 1871 a pod různými názvy existovala až do roku 1946.

Iwakura také inicioval různá opatření, jejichž účelem bylo zajistit vysoké postavení tehdejšímu vůdcům i poté, co ústava nabude platnosti. Například v roce 1882 rozhodl o převodu státního majetku do vlastnictví císaře, protože považoval za nutné mít rezervu na platy úředníků a případné vojenské výdaje. S císařským majetkem by budoucí parlament nemohl disponovat v rámci státního rozpočtu, a proto mohl sloužit jako rezerva.⁵¹

Poslední léta svého života strávil přípravou již zmíněné Ústavy Meidži a zajišťováním práv císařské rodiny a šlechty. V nové vládě zůstal jako jediný skutečně vlivný dvořan, ostatní vůdci byli většinou bývalí samurajové nižšího původu, členové kliky *Saččó*.⁵²

3.2 Kido Takajoši

Kido Takajoši (木戸孝允, 1833–1877), také nazývaný Kido Kóin, se narodil pod jménem Kacura Kogoró (桂小五郎) v knížectví Čóšú. V mládí navštěvoval školu Jošidy Šóina (吉田松陰, 1830–1859), intelektuála prosazujícího modernizaci Japonska, který byl v roce 1859 popraven šógunátem.⁵³ Zde lze vidět počátky Kidových názorů, které byly považovány za poměrně progresivní a moderní.⁵⁴

V roce 1852 se vydal do Eda, kde se učil umění meče a západní vojenskou vědu. V edském sídle Čóšú sloužil jako styčný důstojník mezi státní správou a radikály z Čóšú. Šógunát ho kvůli této spolupráci poslal do Kjóta, kde se musel ukrývat před policejními silami šógunátu zvanými *šinsengumi* (新撰組, dosl. nově vybrané síly).

⁵⁰ Rada byla zřízena v době Asuka zákoníkem *taihó ricurjó* (大宝律令, 710) jako součást státní struktury.

⁵¹ VASILJEVOVÁ, c. d., s. 353.

⁵² REISCHAUER, c. d., s. 171.

⁵³ Kido Takayoshi: A Chōshū samurai and Meiji statesman. In: *Japan Reference*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://www.jref.com/japan/history/biographies/kido_takayoshi.shtml.

⁵⁴ Toshimichi Ōkubo and Takayoshi Kido. In: *Founder of Waseda University: Shigenobu Ōkuma*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.waseda.jp/eng/okuma/people/people204.html>.

Během pobytu v Kjótu se však také seznámil s gejšou, která se později stala jeho ženou.⁵⁵

Kidova rodina patřila mezi významné válečné rody, protože se Kido brzy stal aktivním v politice knížectví a v roce 1862 už byl jedním z vůdců.⁵⁶ Aktivně se angažoval v hnutí *sonnó džói*.⁵⁷ V roce 1866 se stal tím, kdo za Čóšú podepsal dohodu o spolupráci se Sacumou v rámci koalice *Saččó*⁵⁸, lze ho tedy považovat za jednoho z hlavních mužů zodpovědných za státní převrat. Společně s Ókubem Tošimičim a Saigóem Takamorim (西郷隆盛, 1828–1877) ze Sacumy jsou občas nazýváni jako „tři hrdinové císařské restaurace.“⁵⁹

V nové vládě Kido inicioval velké množství změn. Mezi ty významnější patří přesun hlavního města z Kjóta to Eda (přejmenovaného na Tokio v září 1868⁶⁰), přesvědčení knížat, aby vrátila svá léna do rukou císaře, nebo návrh na nové rozdělení země (namísto knížectví vznikly prefektury spravované úředníky, kteří byli vybráni ústřední správou).⁶¹ Také se podílel na sepsání návrhu císařova *Prohlášení o pěti článcích* (五箇条の御誓文 *Gokadžó no goseimon*).

Z Iwakurovy mise se Kido vrátil ze všech nejdříve, aby zabránil invazi do Koreje. Z politiky se vzdálil v roce 1874, kdy byl přehlasován v debatě o trestné výpravě na Tchaj-wan,⁶² ve které zastával odmítavý názor.⁶³ Vláda však bez něj a Itagakiho Taisukeho (板垣退助, 1837–1919, politik, který spolu se Saigóem Takamorim a Ókumem Šigenobou naplánoval výpravu do Koreje a po jejím zrušení rezignoval)⁶⁴ měla nestabilní pozici. Proto v roce 1875 uspořádali Ókubo, Itó a Inoue setkání v Ósace, které později vešlo ve známost pod názvem *Ósacká dohoda*. Na této

⁵⁵ Kido Takayoshi: A Chōshū samurai and Meiji statesman. In: *Japan Reference*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://www.jref.com/japan/history/biographies/kido_takayoshi.shtml.

⁵⁶ Kido Takayoshi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317457/Kido-Takayoshi>.

⁵⁷ Kido, Takayoshi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/65.html?cat=123>.

⁵⁸ REISCHAUER, c. d, s. 135.

⁵⁹ REISCHAUER, c. d, s. 137

⁶⁰ REISCHAUER, c. d, s. 139

⁶¹ Kido Takayoshi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317457/Kido-Takayoshi>.

⁶² Výprava, jež se uskutečnila ještě ten rok, měla být odvetou za usmrcení 44 obyvatel Rjúkjú, jejich loď na Tchaj-wanu ztroskotala. Expedice měla vliv také na to, že Čína uznala japonské nároky na souostroví Rjúkjú, které se roku 1879 stalo prefekturou Okinawa. Citováno z: REISCHAUER, c. d, s. 145.

⁶³ Kido Takayoshi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317457/Kido-Takayoshi>.

⁶⁴ REISCHAUER, c. d, s. 144

schůzce byli Kido i Itagaki přesvědčeni k návratu do vlády.⁶⁵ Ve vládě spolupracoval na vytvoření ústavy, ale jeho zdravotní stav ho nutil zastávat mnohem méně aktivní roli než dříve.

Z funkcí, které Kido zastával ve státní struktuře, zmíním alespoň následující. Stejně jako Iwakura se stal vyšším poradcem *san'jo* a po návratu z mise zastával například posty ministra školství a ministra vnitra.⁶⁶

Kido zemřel ve věku pouhých 44 let v roce Sacumského povstání. Příčinou jeho smrti byla kombinace psychického a fyzického vyčerpání, dlouhodobý alkoholismus a nemoc, kterou byla nejspíše tuberkulóza nebo beri-beri.⁶⁷

3.3 Ókubo Tošimiči

Ókubo Tošimiči (大久保利通, 1830–1878) se narodil v knížectví Sacuma. Již jako mladík prokázal svůj politický um a brzy se stal jednou z vůdčích postav v knížectví. Byl zastáncem hnutí *kóbu gattai*, tedy spojení šógunátního a císařského dvora, ale později změnil své názory a stal se součástí protišógunátní opozice.⁶⁸

V roce 1866 podepsal Ókubo spolu se Saigóem Takamorem smlouvu vedoucí ke vzniku koalice *Saččó*. Tím bylo také uzavřeno příměří mezi těmito dvěma knížectvími, která, ač obě v opozici proti šógunátu, do té doby byla vzájemně znesvářená. Ókuba vážaly blízké vztahy s Iwakurou Tomomim, díky čemuž mohla koalice navázat kontakt s císařským dvorem.⁶⁹

Z mise se Ókubo vrátil přesvědčen o nutnosti rychlého rozvoje japonského hospodářství. Po celý svůj život potom podporoval zakládání technických škol, poskytování státních půjček soukromému sektoru a stavění továren pod státním vedením a dozorem.⁷⁰

⁶⁵ REISCHAUER, c. d, s. 168.

⁶⁶ Kido, Takayoshi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/65.html?cat=123>.

⁶⁷ Kido Takayoshi: A Chōshū samurai and Meiji statesman. In: *Japan Reference*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://www.jref.com/japan/history/biographies/kido_takayoshi.shtml.

⁶⁸ Ókubo, Toshimichi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/32.html>.

⁶⁹ REISCHAUER, c. d, s. 135.

⁷⁰ Ókubo Toshimichi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/426597/Okubo-Toshimichi>

Z funkcí, které zastával ve vládě, lze uvést například ministra financí či vnitra. Několikrát zastával také post radního *sangi*. Během své práce ve vládě se podílel spolu s Kidem Takajošim na navrácení pozemků a lidí do rukou císaře (tzv. 版籍奉還 *hanseki hokan*) nebo na přeměně knížectví na prefektury (廃藩置県 *haihan čiken*).⁷¹ Také vypracoval edikt zakazující nošení mečů (廃刀令 *haitórei*) a podílel se na pozemkové reformě, která zrušila omezení pohybu rolníků, povolila volný prodej a nákup půdy, zavedla nový pozemkový katastr a daně⁷² v penězích. Ókubo se také zasadil o formální zrušení čtyř stavů *šinókóšó* (士農工商 *samurajové, rolníci, řemeslníci a obchodníci*).⁷³

V roce 1873 odsoudil Saigóův záměr výpravy do Koreje a zdůrazňoval, že je potřeba se soustředit na vnitřní rozvoj Japonska a že Japonsko nemůže rozměňovat své síly tím, že vyšle na cizí území vojsko. Saigó tehdy rezignoval na svůj post ve vládě a vrátil se do rodné Sacumy, kde o čtyři roky později vedl zmíněné povstání nespokojených samurajů. Ókubo jakožto ministr vnitra stanul v čele armádních jednotek, čímž byl nucen se postavit proti Saigóovi, svému příteli ze školních dob. Přestože vzpoura byla poměrně rychle potlačena, Ókubo byl mnohými v Sacumě považován za zrádce a v roce 1878 byl zavražděn samurajem jménem Šimada Ičiró.⁷⁴

3.4 Itó Hirobumi

Itó Hirobumi (伊藤博文, 1841–1909) se narodil v knížectví Čóšú jako potomek rodu Hagi, který pocházel z nižší samurajské vrstvy. Itó byl v mládí nadšeným přívržencem hnutí *sonnó džói*.⁷⁵ Spolu s Inouem Kaoruem (井上馨, 1835 – 1915) se v roce 1862⁷⁶ tajně vydal do Velké Británie za účelem poznání evropské kultury a především vojenských technik. Po návratu se oba stali veliteli jednotek spadajících pod oddíly *kiheitai* (奇兵隊, dosl. „nepravidelné jednotky“)⁷⁷ a rychle se dostali do čela protišógunátní opozice.

⁷¹ Ókubo, Toshimichi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/32.html>.

⁷² Předtím byly daně odváděny v *koku* (objemová míra) rýže.

⁷³ Ókubo Toshimichi: Satsuma samurai and Meiji politician. In: *Japan Reference*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://www.jref.com/japan/history/biographies/okubo_toshimichi.shtml

⁷⁴ Ókubo Toshimichi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/426597/Okubo-Toshimichi>

⁷⁵ VASILJEVOVÁ, c. d., s. 324.

⁷⁶ Podle Reischauera (c. d., s. 133) odjeli již o rok dříve.

⁷⁷ *Kiheitai* byly polovojenské protišógunátní oddíly knížectví Čóšú, které od roku 1863 organizoval Takasugi Šinsaku podle strategií obvyklých na Západě. Jejich členy byli muži ze všech společenských

Itó se stal asistentem Ókumy Šigenobua (大隈重信, 1838–1922), který od roku 1869 zastával pozici náměstka ministra financí. Po restauraci Meidži se Japonsko ocitlo ve finanční tísní, ale počátkem 70. let 19. století se situace začala stabilizovat díky provedeným reformám týkajícím se bankovního, daňového a měnového systému. Tyto reformy vycházely z návrhů Ókumy a Itóa, který uvedené ekonomické oblasti zkoumal v USA. Spoluprací obou mužů také vznikla moderní mincovna a v roce 1871 byla zavedena decimální měnová soustava s jenem⁷⁸ určeným za základní jednotku.⁷⁹

Roku 1871 se Itó stal náměstkem ministra průmyslu, poté získal pozici ministra průmyslu (1873–1878).⁸⁰ V roce 1878 byl zavražděn Ókubo Tošimiči, v té době nejvýznamnější člen vlády, a Itó ho nahradil ve funkci ministra vnitra.⁸¹

V 80. letech 19. století pracovala úzká skupina úředníků pod vedením Itóa na znění první japonské ústavy. V roce 1882 byl Itó s několika spolupracovníky vyslán do Evropy, aby studoval zdejší ústavní systémy. Protože se domníval, že pro japonský národ by byla nejvhodnější ústava podle pruského vzoru, nejvíce času trávil v Berlíně na přednáškách pruských právníků, kteří posléze také spolupracovali na textu ústavy. Konkrétní znění ústavy bylo vypracováno mezi lety 1886 až 1888.⁸²

V roce 1888 také vznikla Tajná rada (枢密院 *súmicuin*), sbor poradců císaře, jehož prvním úkolem bylo posoudit text ústavy, zda je vhodný k vyhlášení. Tajná rada⁸³ se sestávala z 12 zkušených státníků, jejím předsedou se stal Itó.⁸⁴

V rámci přípravy nové ústavy se Itó také podílel na reformě šlechtických titulů. Vznikly nové kategorie a napříště už nebyly šlechtické tituly pouze dědičné, ale byly udělovány i za zásluhy o stát. Itó, původně samuraj nízké třídy, byl roku 1884 pasován

vrstev. Citováno z: HUBER, Thomas M. *The revolutionary origins of modern Japan*. Stanford: Stanford University Press, 1981. ISBN 08-047-1755-9, s. 123.

⁷⁸ Před jenem byla japonská měna značně nejednotná a procházela častými změnami. Nejčastějšími mincemi byly různé druhy *kobanů* (小判, oválné zlaté mince). Tradičními jednotkami měny byly *rjó*, *bu* a *šu*, které roku 1871 nahradil *jen*, *sen* a *rin*. Citováno z: Historical events and currencies in use. In: *Bank of Japan: Currency Museum*. [online]. [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: <http://www.imes.boj.or.jp/cm/english/history/>

⁷⁹ REISCHAUER, c. d., s. 142.

⁸⁰ REISCHAUER, c. d., s. 148.

⁸¹ Itō Hirobumi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298017/Ito-Hirobumi>.

⁸² VASILJEVOVÁ, c. d., s. 354.

⁸³ Tajná rada nebyla do roku 1889 ustanovena žádnou právní normou. Nová ústava ji již zahrnovala a zvýšila počet jejích členů na 27.

⁸⁴ VASILJEVOVÁ, c. d., s. 354.

na markýze a roku 1907 mu byl udělen titul *kóšaku* (公爵, překládáno jako princ či kníže).⁸⁵

V prosinci 1885 se Itó stal prvním japonským premiérem. Úřad předsedy vlády zastával celkem čtyřikrát a to v letech 1885-1888, 1892-1896, 1898 (pouze půlrok od ledna do června) a 1900-1901.⁸⁶ Během druhého funkčního období uzavřel smlouvu s Velkou Británií o zrušení britského práva exteritoriality na japonském území (1894) a po porážce Číny v čínsko-japonské válce vyjednal *Šimonoseckou mírovou smlouvu* (1895).⁸⁷ V době, kdy se mu zdála vnitřní politická situace státu znepokojivá, se pokusil stav zlepšit založením vlastní strany, proto v roce 1900 vznikla Společnost přátel konstituční vlády (立憲政友会 *rikken seijūkai*).⁸⁸

Itó se také podílel na podmanění Koreje Japonskem, přestože se její úplné anexe 22. srpna 1910 (日韓併合 *nikkan heigó*) nedožil. Tomuto aktu však předcházela přibližně šestiletý vývoj, jehož se účastnil. V roce 1904 byla podepsána *První japonsko-korejská dohoda* (第一次日韓協約 *daiičidži nikkan kjóaku*), která znamenala ztrátu samostatnosti Koreje v zahraničních otázkách. Tato smlouva byla v následujícím roce doplněna *Druhou japonsko-korejskou dohodou* (第二次日韓協約 *dainidži nikkan kjóaku*), kterou byly i vnitrostátní záležitosti Koreje převedeny do japonských rukou a byla zřízena funkce rezidenta, jímž byl jmenován Itó. To, že byla tato pozice svěřena Itóovi, v té době už velmi zkušenému a obratnému politikovi, poukazuje na to, že si Japonsko uvědomovalo závažnost a důležitost svého jednání.⁸⁹ V roce 1907 završila předchozí smlouvy *Třetí japonsko-korejská dohoda* (第三次日韓協約 *daisandži nikkan kjóaku*), která posílila Itóovy pravomoci a nařídila rozpuštění korejské armády.

Itó byl kvůli své funkci rezidenta v Koreji vnímán jako symbol japonské agrese, přestože byl jedním z mála japonských státníků, kteří ke Koreji zaujali vstřícný postoj a nevnímali ji pouze jako zdroj surovin. Jako představitel nepřátelské moci byl 26. října

⁸⁵ Itō Hirobumi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298017/Ito-Hirobumi>.

⁸⁶ REISCHAUER, c. d., s. 362.

⁸⁷ Itō Hirobumi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298017/Ito-Hirobumi>.

⁸⁸ REISCHAUER, c. d., s. 182.

⁸⁹ VASILJEVOVÁ, c. d., s. 386.

1909 zastřelen na nádraží v severočínském Charbinu atentátníkem An Čung-gunem,⁹⁰ jenž byl členem Hnutí za nezávislost Koreje.⁹¹

Itó byl jedním z devíti takzvaných otců státníků (元老 *genró*), také nazývaných muži Meidži.⁹² Kromě něj titul *genró* získal například Inoue Kaoru nebo Jamagata Aritomo (山縣有朋, 1838–1922).

⁹⁰ ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. Dějiny států. ISBN 80-710-6411-4, s. 189.

⁹¹ Itō Hirobumi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298017/Ito-Hirobumi>.

⁹² VASILJEVOVÁ, c. d., s. 366.

4 Průběh mise

4.1 Velká Británie

Poselstvo připlulo z USA do Velké Británie v srpnu 1872. Dne 17. srpna vyslanci dorazili na nádraží Euston v Londýně a několik prvních týdnů svého pobytu strávili v této metropoli. Bohužel dorazili v nevhodnou roční dobu, protože parlament do konce října nezasedal a královna trávila léto na svém sídle v Balmoralu. Kvůli úmrtí svého manžela neposkytovala téměř do konce roku audience.⁹³ Vyslanci tudíž museli s diplomatickými styky vyčkat až do prosince, na druhé straně jim toto načasování umožnilo podrobně prozkoumat průmyslový severozápad Anglie a Skotsko. Průvodcem jim byl sir Harry Parkes, jenž byl určen britským parlamentem, aby se staral o všechny záležitosti japonských hostů. Parkes byl dočasně uvolněn ze svého postu britského velvyslance v Tokiu, aby se mohl věnovat japonským ambasadorům.⁹⁴

Anglický jih

Japonští vyslanci se nejprve vydali na jih země, kde se blíže seznámili se strukturou armády a námořnictva. Britové začali v roce 1867 s výcvikem japonského námořnictva, proto se mise o tuto oblast zajímala v Anglii zvláště pečlivě. Výprava se stala svědky cvičení vojenských jednotek, při několika příležitostech byla na její počest také uspořádána vojenská přehlídka a vypáleny čestné salvy. V Dorsetu měli vyslanci možnost důkladně si prohlédnout vojenské základny a v Portsmouthu spatřili chloubu královského námořnictva, ocelovou loď *HMS Monarch*.⁹⁵ Loď vyrobené z oceli byly novinkou, oproti dříve vyráběným lodím z železa byly lehčí a pevnější.⁹⁶ Kromě lodi v Portsmouthu navštívili i vojenský soud či pevnost Spithead.⁹⁷

Dne 20. srpna výprava navštívila Brighton, již tehdy známé přímořské letovisko. Brighton byl dlouho pouze rybářskou vesničkou, dokud jistý doktor neobjevil blahodárné účinky dýchání mořského vzduchu a koupele ve slané vodě. Nejprve do městečka začali přijíždět invalidé na léčebné kúry, ale postupně se z Brightonu stalo jedno z nejlidnatějších měst na jižním pobřeží Anglie, protože si ho oblíbila šlechta

⁹³ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 2.

⁹⁴ BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

⁹⁵ Podle Beasleyho bylo jméno lodi Minotaur. Citováno z: Tamtéž.

⁹⁶ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 38.

⁹⁷ BEASLEY, W. G., *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

hledající úkryt před letním horkem.⁹⁸ Pro Japonce však toto nebylo nic nového, letní sídla v chladnějších místech Japonska byla běžná a účinky vody, v Japonsku však spíše teplých termálních pramenů v podobě onsenů,⁹⁹ jim byly dobře známy.

Londýn

Po průzkumu jihu země se výprava nakrátko vrátila do Londýna. Během tohoto pobytu v Londýně se ambasadoři věnovali především návštěvám různorodých památek metropole. Z těch význačnějších a zajímavějších zmiňme Buckinghamský palác, budovy parlamentu, Tower, katedrálu sv. Pavla či Museum voskových figurín Madame Tussaud.¹⁰⁰ Prohlédli si také obchodní čtvrť City i londýnskou zoologickou zahradu a byli pozváni do telegrafního úřadu.¹⁰¹ Dále navštívili Bank of England,¹⁰² kde je zaujalo použití zlatnických vah, protože v Japonsku bylo v té době běžnou praxí pouze počítat jednotlivé mince. Na Japonce učinila dojem také křehkost budovy Křišťálového paláce, postaveného pro Světovou výstavu v roce 1851. Vyslanci během londýnského pobytu využili i podzemní dráhu,¹⁰³ jež byla otevřena pro veřejnost roku 1863.¹⁰⁴

Japonská výprava také navštívila windsorský zámek, který je ohromil svou rozlohou a majestátním vybavením vnitřních prostor. Svou velkolepostí udělalo dojem na členy mise i Britské muzeum.¹⁰⁵ Kido Takajoši napsal o knihovně, která je součástí muzea, že nikdy neviděl tolik knih pohromadě. Pro Japonce byl však zajímavý i samotný institut muzea, protože v jejich vlasti nebylo běžné sbírat předměty a veřejně je vystavovat. Během své cesty po Británii, potažmo po Evropě, vyslanci viděli mnoho

⁹⁸ KUME, c. d.

⁹⁹ O onsenech se píše ve sbírce *Manjóšú* i v *Kodžiki*, pravděpodobně však byly využívány ještě mnohem dříve. Běžnými i pro obyčejné lidi se stali až v době Edo, dříve bylo koupání v nich vyhrazeno císařské rodině nebo šlechtě. Citováno z: ERFURT-COOPER, Patricia a COOPER, Malcolm. *Health and Wellness Tourism: Spas and Hot Springs*. Channel View Publications, 2009. ISBN 1845413636, s. 213.

¹⁰⁰ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 38.

¹⁰¹ BEASLEY, W. G., *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

¹⁰² Centrální banka Velké Británie, jedna z nejstarších cedulových bank na světě. Byla založena v roce 1694. Citováno z: History. In: *Bank of England*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/default.aspx>.

¹⁰³ Londýnské metro bylo první podzemní drahou na světě. Rychle se stalo velice oblíbeným druhem dopravy, přestože vagony byly zpočátku taženy parními lokomotivami, které do tunelů vypouštěly sirné plyny ze spalovaného uhlí. První podzemní dráha v Japonsku byla otevřena v Tokiu mezi Asakusou a Uenem až v roce 1927. Citováno z: History. In: *Tokyo Metro*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.tokyo-metro.jp/en/corporate/profile/history/index.html>.

¹⁰⁴ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 39.

¹⁰⁵ Muzeum bylo založené roku 1753 jako první veřejné muzeum na světě. Dnes spravuje přes 8 milionů exponátů, včetně rozsáhlé japonské sbírky. Citováno z: History of the British Museum. In: *The British Museum*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx

dalších muzeí a pokaždé je ohromila péče o uchování historie, kterou ve sbírkách spatřovali.

Kume Kunitake se v kronice několikrát zabýval významem muzeí a potažmo světových výstav pro rozvoj a pokrok národa. Ohledně výstav si poznamenal, že díky první Světové výstavě konané v Křišťálovém paláci v Hyde Parku v roce 1851 mohly národy celého světa porovnat kvalitu svých produktů. Například Britové tak zjistili, že je jejich zboží sice vysoce kvalitní, ale hluboce zaostává za (zejména francouzskou) konkurencí v estetických měřítkách. Toto zjištění je vedlo k tomu, že v roce 1857 založili South Kensington Museum¹⁰⁶ (které mise také navštívila) jako instituci, která měla pobízet ke zlepšení v designu. Vybrané vstupné bylo použito na podporu této oblasti a samotné vystavené artefakty měly inspirovat k inovacím. Kume však uvedl, že už na druhé Světové výstavě konané ve Francii v roce 1855 mohlo britské zboží směle soupeřit s domácím designem, tedy ještě před ustanovením muzea.¹⁰⁷ Přestože musíme vzít v potaz, že na výstavy se dostalo jenom to nejlepší zboží, na pokroku, který britský průmysl prodělal za pouhé čtyři roky, můžeme vidět důležitost mezinárodních výstav.

Japonsko poprvé vystavovalo na Světové výstavě v Paříži v roce 1867,¹⁰⁸ tedy ještě před pádem šógunátu, ale vzhledem k domácí situaci se o výstavu příliš nezajímalo. Je pravděpodobné, že teprve cesta po Evropě Japoncům ukázala význam těchto výstav. Od roku 1867 se Japonsko účastnilo každé mezinárodní výstavy a postupně svou účastí zvyšovalo prestiž japonských výrobků a zároveň si udržovalo povědomí o nejnovějším technologickém pokroku ve světě. V Japonsku se světová výstava, nazývaná již EXPO, konala poprvé v Ósace v roce 1970.

Cesta na sever

Na hlavní výzkumnou cestu, kterou v Británii podnikla, se japonská výprava vydala 29. září. Nejprve vyslanci navštívili severozápad Anglie, v té době asi nejvíce industrializovanou oblast země. Prvním městem na programu se stal Liverpool, město s největšími loděnicemi v Británii. Také si zde vyslanci prohlédli rozsáhlá skladiště a překladiště tabáku, přicházejícího ze všech koutů světa. Poté učinili kratší zastávku

¹⁰⁶ Později bylo přejmenováno na Victoria and Albert Museum. Mezi prvními exponáty se ocitlo mnoho kusů původně vystavených v Křišťálovém paláci. Citováno z: *The Great Exhibition*. In: *Victoria and Albert Museum*. [online]. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.vam.ac.uk/page/g/great-exhibition/>.

¹⁰⁷ KUME, c. d.

¹⁰⁸ *The Victorian Vision of China and Japan*. In: *Victoria and Albert Museum*. [online]. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/t/the-victorian-vision-of-china-and-japan/>.

v městečku Crewe, kde navštívili železniční závody.¹⁰⁹ Tato návštěva je důležitá vzhledem k půjčce, kterou Británie Japonsku poskytla na stavbu první železnice.¹¹⁰ Železniční síť v Británii je jedna z nejstarších na světě a své jádro má v právě okolí Liverpoolu a Manchesteru, protože před využitím vlaků pro osobní dopravu byla železnice používána hlavně v uhelných dolech.

Z Crewe se mise přesunula do Manchesteru, kde zkoumala především zdejší textilní průmysl zpracovávající bavlnu. Prohlédla si však i místní vězení¹¹¹ a navštívila gumárny, kde ji více než místní produkt zaujalo zdejší ustanovení o dětské práci. V době Iwakurovy výpravy byla dětská práce stále běžná po celém světě, proto bylo převratné, že továrna myslí i na vzdělání dětských pracovníků. Obsahem ustanovení bylo, že dělníci mladší patnácti let mohou pracovat jen pět hodin denně a tři hodiny denně musí chodit do školy.¹¹²

Dne 9. října se výprava vydala do skotské části Británie. Zde byla v hledáčku jejího zájmu především dvě centra, průmyslové Glasgow a historický Edinburgh. V Glasgow navštívila přádelnu, ocelárnu, vodárnu, cukrovar a opět loděnice. Kromě toho se také podívala na burzu či do obchodní komory. Edinburgh nabízel poněkud odlišný program a japonští vyslanci měli šanci si prohlédnout edinburský hrad či Muzeum vědy a umění. Přesto výprava nepolevila ani v obhlídkách továren a navštívila například papírnu či gumárnu. V Glasgow ani v Edinburghu se mise ve svém průzkumu neomezovala pouze na průmysl, ale všímala si i vzdělávacích institucí. Navštívila proto univerzity, školy i knihovny.¹¹³ Vyslanci se také vydali k majáku Bell Rock, postavený rodinnou firmou Stevensonových. Tento podnik stál za stavbou téměř všech majáků ve Skotsku. Mezi lety 1868 až 1876 bylo v Japonsku postaveno okolo dvaceti majáků¹¹⁴ pod dozorem R. H. Bruntona, který se u Stevensonů vyučil.¹¹⁵ Po této výpravě se

¹⁰⁹ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 167.

¹¹⁰ První železnici v Japonsku se stala dráha mezi Tokiem a Jokohamou otevřená v roce 1872 a dlouhá 29 kilometrů. Lokace této dráhy byla zvolena kvůli spojení hlavního města s jedním z mála otevřených přístavů, jímž Jokohama v té době byla. Jednání o stavbě železnice započal už v roce 1869 sir Harry Parkes, toho času britský konzul v Japonsku, jenž přesvědčil japonskou vládu o důležitosti železnice v procesu modernizace země. Citováno z: AOKI, E. *Japanese Railway History: Dawn of Japanese Railways*. *Japan Railway & Transport Review* [online]. 1994, roč. 1, č. 1. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.jrtr.net/jrtr01/pdf/history.pdf>

¹¹¹ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 166.

¹¹² *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 40.

¹¹³ BEASLEY, W. G., *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

¹¹⁴ Smlouvy podepsané mezi Japonskem a západními mocnostmi ukládaly Japonsku také povinnost vybudovat síť majáků a bójí při japonském pobřeží. Citováno z: REISCHAUER, c. d., s. 142.

¹¹⁵ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 41.

velvyslanci na několik dnů rozdělili. Kido zůstal v Edinburghu, Itó se vrátil do Glasgow a Iwakura spolu s Kumem Kunitakem se vypravili do Skotské vysočiny. Posledně zmínění se během pobytu na čerstvém vzduchu velmi podívovali tomu, že jejich anglický doprovod není schopen rozumět skotské galštině.¹¹⁶

V druhé polovině října se trasa výpravy stočila zpět na jih. První zastávkou byl Newcastle, kde vyslance hostil sir William Armstrong, majitel velkých zbrojních závodů. Díky tomuto osobnímu setkání bylo v následujících letech významně zvýšeno množství zbraní, které Armstrongovy továrny dodávaly do Japonska.¹¹⁷ Výprava zde také navštívila uhelný důl.¹¹⁸

Poté se Japonci vydali do Halifaxu, kde navštívili kobercové závody, továrnu na mykání bavlny a také sirotčinec. Při další cestě se zastavili v Chatsworthu nedaleko Sheffieldu, ve venkovském sídle vévody z Devonshiru. Bylo to jediné sídlo takových rozměrů a bohatství, které mise na své cestě navštívila. Velmi na ni zapůsobily především rozsáhlé zahrady v parkové úpravě.¹¹⁹

Prvního listopadového dne přijela mise do Birminghamu. Její příjezd do tohoto města předznamenal novou etapu cesty, protože zde poprvé formálně navázali kontakt s britskou obchodní komorou. Od tohoto okamžiku se množily příležitosti plnit i jiné úkoly mise než pouhé pasivní pozorování britského pokroku v továrnách. Přesto jich i zde výprava navštívila plnou řadu: sklárnu, kde vyráběli sklo pro výše zmíněné majáky určené pro Japonsko, továrny na jehly, pera, hodiny,¹²⁰ knoflíky, dráty či na zlaté a stříbrné nádoby. Na programu byla také návštěva zbrojovky, kde si mohli vyslanci prohlédnout kulomet, který byl vynalezen nedlouho předtím. Ve Worcesteru se zúčastnili honu na lišku a navštívili zdejší porcelánky. V Cheshiru si prohlédli solný důl a 9. listopadu se vydali na cestu vlakem zpět do Londýna.¹²¹

V Londýně se stali hosty bezpočtu recepcí a galavečerů stejně jako během cesty na sever. Tyto společenské události však často kvůli jazykové bariéře neplnily svůj účel vzájemného kontaktu a účastníci byli odkázáni na pouhé pozorování protistrany a jejich

¹¹⁶ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 41.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 167.

¹¹⁹ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 42.

¹²⁰ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 167.

¹²¹ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 42.

zvyků.¹²² Co se týče průmyslu, většinu míst mise prozkoumala již při svém prvním pobytu v Londýně a nyní se věnovala spíše kulturním nebo diplomatickým záležitostem.

Dne 3. prosince se Kido vydal na jednodenní výlet do Dublinu – cestu lze opravdu nazvat spíše výletem, protože nebyla uskutečněna žádná oficiální setkání a prohlídka města zahrnovala katedrálu sv. Patrika, parky či pivovar Guinness. Výjimkou z itineráře běžného turisty byla Bank of Ireland.¹²³

Dva dny poté, 5. prosince se mise znovu vypravila do Windsoru, tentokrát na slavnostní audienci u královny Viktorie.¹²⁴ Během ceremoniálu byly předány pověřovací listiny od japonského císaře. Zde je vhodné zmínit, že během pobytu japonské výpravy v zemi neproběhlo žádné formální setkání s tehdejšími premiérem Gladstonem. Na druhé straně byli vyslanci přijati princem z Walesu a s lordem Granvillem, jenž zastával post ministra zahraničních věcí, byla vedena jednání týkající se nerovnoprávných smluv.

Co se nerovnoprávných smluv týče, Iwakura Tomomi byl odhodlán mluvit konkrétně o napravení smlouvy s Velkou Británií,¹²⁵ nikoliv obecně o všech smlouvách se západními zeměmi, protože byl přesvědčen, že tato strategie povede k lepšímu výsledku. Lord Granville se však k možnosti revize smlouvy vyjadřoval jen velmi mlhavě a namísto toho raději předložil své názory týkající se zlepšení situace v Japonsku, aby vůbec bylo možno o nějaké úpravě smluv uvažovat. Naproti tomu je třeba říci, že Iwakura hned na začátku rozhovoru doznal, že je pověřen pouze k zjištění názorů protistrany, nikoliv k vyjadřování názorů japonské vlády. Během setkání tedy hovořil především lord Granville, těžko skrývající podráždění nad vyhýbavým postojem Iwakury.¹²⁶

Během rozhovoru se britský ministr zahraničí dotýkal především témat, jako bylo zaručení náboženské svobody pro cizince a možnost volného pohybu po celém území Japonska. Při otázce na možnost odstranění práva exterritoriality důrazně

¹²² BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

¹²³ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 43.

¹²⁴ Victoria (r. 1837-1901). In: *The official site of The British Monarchy*. [online]. [cit. 2014-03-04].

Dostupné z:

<http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensoftheUnitedKingdom/TheHanoverians/Victoria.aspx>.

¹²⁵ Smlouva mezi Japonskem a Velkou Británií byla podepsána v roce 1858. Citováno z: BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

¹²⁶ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 60.

poukázal na nutnost úpravy japonské legislativy a vybudování soustavy soudů důvěryhodných pro západní země.¹²⁷ Na druhé straně navrhl, že by v Japonsku mohl být vyzkoušen stejný pokus, jaký Britové provedli v Egyptě, kde povolili, aby egyptské soudy řešily spory týkající se britských občanů v civilních případech. Pokud by soudy vykazovaly uspokojivé výsledky, mělo jim být povoleno soudit i v oblasti trestního práva.¹²⁸

Lord Granville také odmítl eventualitu brzkého odstranění britských vojenských jednotek z Japonska, protože byly podle jeho názoru nezbytné pro zajištění bezpečnosti britských občanů.¹²⁹ Iwakura si ze schůzky odnesl především jasnější představu o potížích, s nimiž se budou muset v následujících letech při řešení smluv potýkat, a stručné návrhy na zlepšení.¹³⁰ Podobný scénář se následně opakoval i ve Francii a některých dalších evropských státech.

Velká Británie byla v době Iwakurovy výpravy zemí, která pokročila nejdále v průmyslové revoluci. Proto Kume Kunitake se ve svém záznamu cesty zabýval otázkou, co bylo zdrojem bohatství viktoriánské Anglie, které misi ohromilo i přesto, že již předtím navštívila Spojené státy.¹³¹ Kume poukazoval na fakt, že britské bohatství je založeno na dobývání nerostů. Uvedl, že produkce uhlí a železa je zde největší na světě. Dostatek těchto surovin umožnil Jamesi Wattovi vynalézt parní stroj, který dal posléze vzniknout parníkům a železnicím.¹³²

Kume si zapsal, že Británie a Japonsko jsou si poměrně podobné, co se týká rozlohy země či zalidnění, ovšem ve vlivu na okolní svět se nemohou rovnat. Británie měla kolonie na většině kontinentů a byla obchodní velmocí.¹³³ Během cesty po Británii se vyslanci obdivovali rozvinuté infrastrukturu, kdy silnice a mosty byly vybudovány i v těch nejdlehlších oblastech.¹³⁴ Podobně Kume upozorňoval na množství velkých a kvalitních přístavů, které v návaznosti na rozvinutou dopravní síť umožňují mezinárodní obchod ve velkém měřítku. Také se zamýšlí nad historickými důvody ke vzniku britské obchodní sítě. Domnívá se, že jednou z příčin byla špatně

¹²⁷ Tamtéž, s. 3.

¹²⁸ Tamtéž, s. 60.

¹²⁹ Tamtéž, s. 50.

¹³⁰ BEASLEY, W. G. *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

¹³¹ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 25.

¹³² KUME, c. d.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 28.

obhospodařovatelná anglická půda. Lidské živobytí tak záviselo na vnitrozemském, potažmo mezinárodním obchodu.¹³⁵

Zde lze jistě vidět paralelu s Japonskem, jehož půda je pro hornatý charakter málo využitelná. A cestování po Japonsku je bez odpovídající infrastruktury velmi složité. Domnívám se, že v této oblasti mohli vyslanci spatřit cestu, jakou lze následovat a jakou se posléze vydali. Na rozdíl od Velké Británie Japonsko neoplývá téměř žádným nerostným bohatstvím, proto je pro něj možná ještě vhodnější zaměřit se na mezinárodní obchod a jako vývozní artikl mít kvalitní produkty pečlivé lidské práce. Proto bylo pro Japonsko nutné vybudovat kvalitní dopravní síť a postupně otevřít všechny přístavy.

Japonská výprava však v Británii neviděla pouze pozlátko, ale povedlo se jí spatřit i odvrácenou tvář bohatství. V mnoha městech průmyslové oblasti naráželi na ovzduší znečištěné smogem a Kume Kunitake si dokonce zapsal poznámku o tom, že se bílé kamenné domy mění kvůli popílku na černé.¹³⁶ Během posledního týdne se tři ze členů mise, Kido, Ókubo a Hatakejama, vypravili na návštěvu londýnského East Endu a byli šokováni chudobou, kterou tam spatřili.¹³⁷ Přesto se nejednalo o jejich první setkání s nuznými obyvateli Británie. Cestou po městech na severu navštívili i několik sirotčinců. Kume množství chudých lidí přičítá na vrub životnímu stylu země, která je tak zaměřena na vysoký výkon, že pokud člověk na chvíli poleví, nemá šanci se dostat zpět mezi běžně vydělávající občany, a udává, že množství lidí žijících pod hranicí chudoby přesahuje 1 milion (počet obyvatel Británie se v té době pohyboval okolo 23 milionů).¹³⁸ Překvapivá byla pro Japonce i stávka dělníků, kterou zažili v bectonských plynárnách.¹³⁹

Výprava také zažila výpadek elektrického proudu, který byl způsoben stávkou. To bylo pro Japonce ponaučením, čeho může dosáhnout nespokojený dělník.¹⁴⁰ Elektrina byla pro členy mise zdrojem velkého ohromení, protože v Japonsku byla

¹³⁵ KUME, c. d.

¹³⁶ KUME, c. d.

¹³⁷ Tento zážitek ještě umocňovalo to, že se do čtvrti vydali až po soumraku. Citováno z: *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 32.

¹³⁸ KUME, c. d.

¹³⁹ BEASLEY, W. G., *The Iwakura Mission in Britain*, 1872.

¹⁴⁰ *The Cambridge history of Japan*. Sv. 5: Nineteenth century. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989. Editováno: Jansen, Marius B. ISBN 05-212-2356-3, s. 464.

poprvé použita v rámci pokusu až v roce 1878¹⁴¹ a k veřejnému osvětlení se začala používat až o devět let později.¹⁴²

Japonci během pobytu v Británii navštívili několik škol a dalších vzdělávacích zařízení. Při vyjížděce do Brightonu se zúčastnili přednášky o Japonsku a Číně ve zdejší chlapecké škole. 17. listopadu navštívili jednu z londýnských základních škol. Při této příležitosti si Kume poznamenal, že zdejší dívky při šití a jiných ručních pracích využívají znalostí získaných v matematice a optice k vytváření vzorů,¹⁴³ čímž poukazoval na užitečnost propojování znalostí z různých oborů. Kido Takajoši také poukázal na existenci firemních škol, které poskytovaly alespoň částečné vzdělání dětem, které byly v továrně zaměstnány.¹⁴⁴

4.2 Francie

Těsně před vánočními svátky se japonská výprava vydala přes kanál La Manche do Francie. Toto načasování se vzápětí ukázalo poměrně nešťastné, neboť málokdo měl čas se vyslancům věnovat. Mise ve Francii pobyla dva měsíce od 16. prosince 1872 do 17. února následujícího roku, ale francouzský tisk jí za celou dobu věnoval jen velmi málo pozornosti, což byla velká změna oproti přístupu, který uplatňovaly americké a britské deníky. Na první pohled se tento nezájem zdá překvapující, zvláště s přihlédnutím k tomu, jak bylo ve Francii oceňované japonské umění. Na druhé straně je nutné zmínit, že Iwakurova mise nebyla první japonskou delegací, která zemi navštívila. Šógunát vyslal do Evropy v posledním desetiletí své existence čtyři oficiální mise, podobně se činilo i knížectví Sacuma. Po restauraci Meidži začali do Francie postupně přijíždět i japonští studenti a od roku 1870 mělo Japonsko v Paříži stálého velvyslance, diplomata jménem Samedžima Hisanobu.¹⁴⁵

Většina aktivit výpravy se soustředila v Paříži nebo v jejím blízkém okolí. Výjimkou byla pouze cesta z Calais při příjezdu z Anglie, cesta do Marseille a návštěva

¹⁴¹ History of Japan's Electric Power Industry. In: *The Federation of Electric Power Companies of Japan*. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: http://www.fepec.or.jp/english/energy_electricity/history/

¹⁴² MOSK, Carl. *Japanese Industrial History: Technology, Urbanization, and Economic Growth*. M. E. Sharpe, 2000. ISBN 9780765638557, s. 140.

¹⁴³ KUME, c. d.

¹⁴⁴ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 167.

¹⁴⁵ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 46.

Itóa v Elbeuf, městě věnujícím se textilu na severozápadě země.¹⁴⁶ Nejdůležitější akcí se po příjezdu stala recepce 26. prosince u francouzského prezidenta Adolpha Thierse, s kterým se posléze vyslanci setkali ještě na krátké schůzce na Nový rok a na oficiální večeři den před odjezdem mise. Na první schůzce, konané v Elysejském paláci, byly předány pověřovací listiny mise a delegace byla uvítána jezdeckým a vojenskou kapelou.¹⁴⁷

Již 23. prosince se však vyslanci setkali s ministrem zahraničí, hrabětem de Rémusat, jenž je přijal ještě při dvou dalších příležitostech. 29. a 30. prosince byly na jejich počest uspořádány dvě recepce a poslední den v roce povečeřeli s několika dalšími ministry.¹⁴⁸ O diplomatická setkání tedy nebyla nouze, přestože se u většiny z nich jednalo spíše o společenské bankety či zdvořilostní návštěvy.

Politické záležitosti měla mise možnost probrat především hrabětem de Rémusat. Stejně jako dříve s lordem Granvillem, i s francouzským ministrem zahraničí byla probírána možnost odvolání vojenských jednotek z Japonska. Kvůli zápornému postoji Británie však de Rémusat odmítl udělat jakýkoli vstřícný krok i přesto, že hrabě de Turenne, toho času chargé d'affaires v Japonsku, stáhnutí vojska doporučil s tím, že je bezpečné a zlepšilo by pověst Francie v Japonsku. Domnívám se však, že toto doporučení mělo jistý vliv na to, že první jednotky byly staženy již následující rok, přestože jejich úplné odvolání proběhlo až v roce 1875. Naopak schůzka Iwakury s de Rémusatem na to vliv zřejmě neměla. Iwakura byl po zjevném neúspěchu v Británii rozpačitý a při francouzském setkání se příliš nepokoušel prosadit japonské stanovisko, ale spíše jen vyslechl názor de Rémusata. Ten Iwakuru pouze ujistil o tom, že jednotky budou staženy „v budoucnosti více či méně blízko.“¹⁴⁹

Podobný průběh mělo i jednání o revizi nerovnoprávných smluv. Na začátku rozhovoru vybídl de Rémusat Iwakuru k tomu, aby předložil japonské návrhy týkající se smlouvy, přestože dal jasně najevo, že je Francie s nynějším stavem spokojená. Iwakura byl ve své odpovědi velmi zdrženlivý a de facto popřel, že by vyjednávání o smlouvách bylo úkolem mise. V průběhu schůzky tak na japonské návrhy řeč nepřišla. Na druhé straně se de Rémusat rozhovořil o francouzských přáních, která se týkala hlavně

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 45.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 46.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 45.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 50.

odstranění všech proticizineckých opatření. Také naznačil potřebu postupného úplného otevření Japonska a ujistil vyslance, že to přinese výhody všem zúčastněným, tedy i Japonsku. Iwakura si proto z jednání odnesl především nový poznatek, že Francie má se smlouvou vlastní úmysly, jež se s japonskými neshodují. Do té doby jednala japonská vláda s Francií zejména prostřednictvím zmíněného hraběte de Turenna, který choval k novému režimu sympatie podpořené pobytem v Japonsku. De Turenne byl nakloněn k zrušení systému exterritoriality, protože se projevil jako nepraktický, a jeho nahrazení smíšenými soudy.¹⁵⁰

Naznačený požadavek na otevření Japonska byl odklonem od původní francouzské strategie. Francie původně nechtěla větší otevření Japonska, protože zjistila, že zvýšený import zboží přispívá k zhoršení kvality japonského hedvábí, které bylo hojně používáno ve francouzském oděvním průmyslu.¹⁵¹ Nový směr byl ještě podpořen jmenováním Julese Berthemyho francouzským velvyslancem v Japonsku, kde vyvíjel významný tlak na vládu kvůli otevření země. Je otázkou, co bylo důvodem pro změnu strategie. Richard Sims¹⁵² se domnívá, že příčinou mohla být právě Iwakurova mise. Ta mohla svým uskutečněním poukazovat na to, že je už japonský stát natolik vyspělý, že není důvod pro jeho neotevření.

Západní státníci rádi využili příležitosti poskytnout představitelům mladého státu otcovské rady. Stejně se zachoval i de Rémusat. Kromě již zmíněných věcí povzbudil Iwakuru k vřelejšímu přijetí západních liberálních hodnot a zdůraznil, že by Japonsko mělo odstranit systém společenských tříd.¹⁵³

Paříž a okolí

Stejně jako v již navštívených metropolích, i v Paříži mise zhlédla velké množství typicky turistických památek. Výčet navštívených míst zahrnuje Napoleonovu hrobku, katedrálu Notre Dame,¹⁵⁴ Vítězný oblouk nebo Boloňský lesík. Tyto návštěvy však nebyly zcela bez významu: návštěvy muzeí a dalších míst dotýkajících se historie

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 50.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 51.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž s. 55.

¹⁵⁴ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 169.

opakovaně nutily členy výpravy zamyslet se nad pokrokem a společenskými změnami v běhu dějin.¹⁵⁵

Co se týče programu, v lednu vyslanci navštívili například sirotčí nemocnici, kam se vydali hned třetího. Tři dny poté si prohlédli Národní knihovnu a Konzervatoř vědy a umění. 7. ledna navštívili zastavárnu, kterou označili za sociálně důležitou instituci. Desátého se vydali na jeden z pařížských hřbitovů, kde je překvapil rozdíl mezi okázalostí hrobek bohatých a prostotou náhrobních kamenů chudých, a ještě téhož dne si prohlédli železářny.¹⁵⁶ Následující den vyjeli mimo metropoli, aby absolvovali prohlídku porcelánky v Sèvres.¹⁵⁷

Dne 15. ledna ambasadoři navštívili zámek ve Versailles a vojenskou akademii v St Cyr, čímž zahájili prohlídky objektů souvisejících s armádou a vojenstvím. 17. ledna se vypravili na Mont Valérien, kde stálo vojenské opevnění, na němž byli dosud viditelné stopy po prusko-francouzské válce.¹⁵⁸ Ta skončila drtivým vítězstvím Pruska v květnu 1871.

20. ledna navštívila mise dvě školy: École de Ponts en Chaussées a École des Mines, obě technického zaměření. Další den se vydala na prohlídku Francouzské banky a dvou továren. V jedné se tkali gobelíny a v druhé byla vyráběna čokoláda. Nazítří výprava obhlédla Pařížskou observatoř, soud a vězení. 23. ledna navštívila školu pro hluchoněmé a 25. školu pro nevidomé děti. 27. se podívala na zasedání Národního shromáždění.¹⁵⁹ V únoru už vyslanci utlumili své aktivity a prohlédli si pouze dvě továrny: první vyráběla parfémy a mýdla a druhá patrony.¹⁶⁰

Při zkoumání pařížských zákoutí a výjezdech do jiných měst jen málokdy někdo výpravu doprovázel, což byl také rozdíl oproti Velké Británii, kde jí byl po celou dobu pobytu k dispozici Harry Parkes. Při některých příležitostech ji doprovázel velvyslanec Samedžima či jeho asistent a v případě potřeby francouzského doprovodu je provedl Ange-Maxime Outrey, diplomat, jenž se po třech letech vrátil z Japonska.¹⁶¹

¹⁵⁵ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 46.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 47.

¹⁵⁷ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 169.

¹⁵⁸ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 47.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ KUME, c. d.

¹⁶¹ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 46.

4.3 Belgie

V Belgii pobývala mise týden mezi 17. a 24. únorem 1873. Willy Vande Walle si všímá podobnosti programu mise s programem oficiální šógunátní návštěvy konané v roce 1867 pod vedením Tokugawy Akitakeho. Upozorňuje však na jeden podstatný rozdíl: zatímco šógunát zaměřil svou pozornost především na vojenské prostředky, jež by mu mohla Belgie poskytnout, Iwakurova mise se soustředila převážně na těžký průmysl.¹⁶²

Stejně jako v předchozích případech byla účelem návštěvy rozprava o nerovnoprávné smlouvě. Belgie s Japonskem podepsala smlouvu o přátelství a obchodu 1. srpna 1866 jakožto v pořadí devátá země. Podobně jako na již uplynulé části cesty byl ale hlavním cílem průzkum vědeckého a zejména technického pokroku země. Belgie byla druhou evropskou zemí po Velké Británii, která prošla procesem průmyslové revoluce. Většina vývoje v belgickém hospodářství započala v první čtvrtině 19. století a to i přes poměrně dramatické změny v správě země.

Belgie byla také jedinou zemí kromě Británie, kde stát dotoval stavbu železnice – a to již od roku 1834. V jiných zemích byla výstavba výhradně věcí soukromých společností. Belgie po dostavění své železniční sítě hledala nové trhy, kde by mohla výhodně prodat zjištěné železniční technologie. Nejprve úspěšně pronikla na francouzský a německý trh, ale po dokončení průmyslové revoluce v těchto zemích v 60. letech 19. století již nebyly belgické znalosti tak nezbytné. Belgie proto začala hledat odbytiště v Asii – v Japonsku, ale zejména v Číně, kde se v posledním desetiletí 19. století podílela na stavbě železnice z Pekingu do Hankou. Tato snaha Belgie také vysvětluje, proč byla většina programu Iwakurovy mise zaměřena na těžký průmysl. Přestože byla výprava vzata i do skláren nebo textilních továren, oproti jiným zemím zde navštívila jen minimum míst souvisejících s vojenstvím.¹⁶³

O diplomatických záležitostech měl Iwakura příležitost si pohovořit pouze s baronem de Lambermontem, generálním tajemníkem ministerstva zahraničí, kvůli nemoci ministra barona d'Aspremont-Lyndena. Ke schůzce došlo 23. února a stejně jako při schůzce s francouzským ministrem zahraničí se většina rozhovoru odehrála na straně evropského zástupce. Belgická zahraniční politika ve velké míře kopírovala

¹⁶² Tamtéž, s. 56.

¹⁶³ Tamtéž, s. 59.

politiku britskou¹⁶⁴ a jinak tomu nebylo ani v případě postoje k japonské výpravě. Baron de Lambermont měl před setkáním možnost prostudovat dokumenty, které do Belgie zaslalo britské ministerstvo zahraničí vzniklé na základě setkání v Londýně mezi misí a lordem Granvillem.¹⁶⁵

Přestože jsem setkání označila za diplomatické, byly ve velké míře projednávány také možné obchodní vztahy. Generální tajemník se rozhovořil o možnosti belgické účasti na výstavbě japonské železnice, ale také o eventualitě zbrojních dodávek do Japonska. Stejně jako jiní státníci, ani de Lambermont si nenechal ujít možnost poučit svůj japonský protějšek a Iwakurovi udělil přednášku o výhodách volného pohybu zboží a osob. Během setkání se projevilo rozdílné prostředí, z něhož oba pocházeli. De Lambermont vyrůstající v merkantilistické¹⁶⁶ Belgii odpovídal jako obchodník snažící se prodat zboží na ryze diplomatické otázky Iwakury, kterému coby člověku zformovanému konfucianismem možná ani nepřišlo na mysl, že by vláda měla fungovat jako prostředník při obchodních vztazích.¹⁶⁷

K projednání otázky exteritoriality nedošlo, ale několik bodů týkajících se smluv zmíněno bylo. Tak jako jiní evropští představitelé, i de Lambermont Japonsku důrazně doporučil otevřít více přístavů a naléhal na umožnění volného pohybu po císařství belgickým občanům. Také požadoval zajištění náboženské svobody, což bylo v Belgii, z poloviny katolické zemi, obzvlášť citlivé téma.¹⁶⁸ Tento rozpor se projevil i v tisku, který psal o Iwakurově misí. Zatímco nekatolické noviny informovaly o místech, která výprava navštívila, a o obchodních možnostech, katolické deníky se soustřeďovaly na plamennou kritiku japonského postoje k jiným vírám než šintoistické.

¹⁶⁴ Velké Británie byla garantem neutrality, kterou Belgie vyhlásila, aby střežila svou nezávislost zejména před Francií, jež pro zemi znamenala největší hrozbu. Citováno z: Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁶⁶ Druh ekonomické politiky uplatňované státem, který se zrodil přibližně v 15. století. Pojem začal být hojně používán až díky dílu *Bohatsví národů* Adama Smithe z roku 1776. Citováno z: HANSEN, E. *European economic history: from mercantilism to Maastricht and beyond*. 1. ed. Herndon, VA: Copenhagen Business School Press, Books International Inc., 2001, ISBN 87-630-0017-2, s. 59. Merkantilisté považovali za dobré pro stát hromadění drahých kovů v zemi, proto usilovali o kladnou obchodní bilanci, tedy přebytek vývozu nad dovozem. Citováno z: SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. *Ekonomie: 18. vydání*. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda. ISBN 978-80-205-0590-3, s. 309.

¹⁶⁷ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 62.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 63.

Vliv

Co se týče možné inspirace, kterou si výprava z Belgie odvezla, je nejprve třeba zmínit rozdílnou velikost obou zemí. Belgie má rozlohu podobnou Kjúšú a je tedy oproti Japonsku poměrně malá. Japonci měli v úmyslu napodobit velké, významné země (大国 *taikoku*), protože se domnívali, že se jednou z nich Japonsko stane. Nepovažovali proto Belgii (potažmo Holandsko a další malé státy, jež navštívili) za vhodný model k napodobení. Přesto se našlo několik faktů, které na velvyslance silně zapůsobily. Jednalo se především o nezávislost, kterou si Belgie dokázala vydobýt, ač obklopená silnými mocnostmi. Zde je nutné mírně poopravit idylický pohled Japonců a upozornit na to, že Belgie získala nezávislost až v posledních několika desetiletích před Iwakurovou návštěvou. Mezi lety 1798 až 1815 byla pod francouzskou vládou Napoleona III. a dalších patnáct let patřila do Spojeného nizozemského království. Hlavní důvod, proč si posléze Belgičané dokázali udržet nezávislost, je zřejmě v důležitosti, kterou kladli silné armádě a obrannému opevnění země.¹⁶⁹

Nejviditelnějším belgickým vlivem na Japonsko se stala Belgická centrální banka, podle jejíhož vzoru¹⁷⁰ byla vytvořena Japonská banka, založená v roce 1882.¹⁷¹ Je zvláštní, že se předlohou stala právě tato banka, přestože výprava při cestě po Evropě¹⁷² navštívila i jiné cedulové banky, mezi nimi i tu nejstarší: Bank of England.

Itinerář

19. února se mise vydala do Gentu a jeho okolí. Zde zhlédla přádelnu bavlny a tkalcovnu, školku zahradníka Jeana Lindena¹⁷³ a také továrnu zpracovávající len. 21. února navštívila oblast měst Liège a Seiring, kde se nacházely hlavní belgické závody. Tyto továrny patřily do skupiny *Société anonyme John Cockerill*, největší firmy svého druhu v Evropě. Rozsah výroby zahrnoval uhelnou těžbu, hutnictví, metalurgii i strojnictví. Ze strojnictví se firma zvláště specializovala na výrobu kolejí a lokomotiv včetně parních strojů.¹⁷⁴ Výprava navštívila 24. února Antverpy,¹⁷⁵ kde si prohlédla

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 64.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 70.

¹⁷¹ History. In: *Bank of Japan*. [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <https://www.boj.or.jp/en/about/outline/history/index.htm/>.

¹⁷² Je zmíněna pouze cesta po Evropě, protože americký FED, soustava 12 rezervních bank, byl založen až v roce 1913 a do té doby v USA žádná podobná instituce nefungovala.

¹⁷³ Botanik dobrodruh, který ve 40. letech 19. století podnikl tři výpravy do Jižní Ameriky. Citováno z: Biography. In: *Jean Linden*. [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://jeanlinden.com/index.php?p=2>.

¹⁷⁴ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 69.

opevnění města, vybudované mezi lety 1859 a 1868 a považované za nejmodernější a nejrozlehlejší obranný systém v Evropě.¹⁷⁶

Výprava se také zúčastnila prohlídky skláren *de Val-Saint-Lambert*. V té době sice nebylo sklo pro Japonce úplně neznámé, ale rozhodně nebylo běžně užívané, pročež Japonci věnovali prohlídce velkou pozornost. 22. února obhlédli železniční závody u Charleroi a v Courcelles továrnu na zrcadlové sklo.¹⁷⁷

4.4 Německo

V Německu strávila mise celkem čtyři týdny, ale činila tak na etapy. Nejprve v zemi pobývala téměř celý březen, od 7. do 28., poté 3 dny od 15. do 17. dubna a naposledy se vrátila 1. až 8. května. Plán pobytu se měnil během cesty, původní záměr byl v Německu strávit pouhý týden.¹⁷⁸ Japonci si už dříve uvědomovali důležitost Pruska, která spočívala v jeho vojenské a ekonomické síle a pokrocům ve vědě a technice, protože v srpnu 1870 byla z Japonska vyslána delegace, jež měla monitorovat prusko-francouzskou válku.¹⁷⁹ Tato skupina se do vlasti vrátila v květnu 1871, pět měsíců před vyplutím Iwakurovy mise, která tak měla dostatek informací o dění v Evropě. Je ale pravděpodobné, že význam těchto událostí a vzrůstající pozici Pruska v Evropě si výprava uvědomila až během cest po kontinentu, zejména během pobytu v poražené Francii, kterou do té doby považovali za samozřejmé centrum (kontinentální) Evropy. Hlavně toto poznání vedlo misi k tomu, aby počet dní strávených v Německu navýšila. Vedlejším důvodem je poloha Německa uprostřed evropského kontinentu, kvůli níž byla výprava nucena skrz Německo často projíždět. Svou roli také mohla hrát pohostinnost Němců, kteří se o vyslance pečlivě starali.

Prusko mělo pravděpodobně v této době k Japonsku ze všech západních států nejbližší. Nikoliv z hlediska hospodářského vývoje – jak už bylo řečeno, Německo už stihlo vybudovat stabilní základy svého průmyslu, ale z hlediska vývoje politického. I zde bylo o několik let až desetiletí napřed – již vyhrálo prusko-rakouskou válku

¹⁷⁵ KUME, c. d.

¹⁷⁶ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 64.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 67.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 72.

¹⁷⁹ Tamtéž.

v roce 1866¹⁸⁰ a v roce 1871 porazilo Francii¹⁸¹ a celkově vykazovalo přesvědčivé známky úsilí o pozici budoucí velmoci. Stále se však jednalo o čerstvě sjednocený¹⁸² stát, který trpěl jistými nevýhodami. Německo se kupříkladu snažilo získat zámořské kolonie, ty už ale byly rozdělené po několik století, proto bylo nakonec vděčné alespoň za malé zisky především v Africe.¹⁸³

Japonská výprava vyrazila z Haagu 7. března a měla jet přímo do Berlína. Na německých hranicích, v městečku Bentheim byla uvítána hostiteli a rozhodla se změnit plány. Namísto přímé cesty do hlavního města si výprava zvolila zájezdku do Essenu kvůli Kruppovým ocelárnám. Ty se stávaly stále slavnějšími, zejména jako dodavatel zbraní pro německé vojsko. Do Berlína tak mise dorazila 9. března.¹⁸⁴

O dva dny později, 11. března, byla výprava pozvána na císařskou recepci v Bílém sále Královského paláce. Kromě císaře Viléma I. se večere zúčastnil i kancléř Bismarck a další státní činitelé. Na rozdíl od recepcí ve Velké Británii i jinde, měli vyslanci k dispozici tlumočníky rekrutované zejména z řad japonských studentů v Berlíně. Zde je obzvláště zmiňován Aoki Šuzó, jenž posléze přesvědčil vyslance, aby se mohl zúčastnit návštěvy Ruska, a později se stal japonským konzulem v Německu a dokonce ministrem zahraničních věcí. Druhého dne se vyslanci zúčastnili ceremoniálu při zahájení nové zasedací sezóny Reichstagu. 23. března byli pozváni na slavnost k příležitosti císařových narozenin.¹⁸⁵

Nejvýznamnější diplomatickou událostí ale bylo setkání s kancléřem Bismarckem, které se uskutečnilo 15. března. Kancléř při této události pronesl řeč, jež na členy výpravy zanechala hluboký dojem. Ve svém projevu zhodnotil představu o tom, že mezi všemi zeměmi lze uplatňovat diplomatické jednání a něčeho jím dosáhnout, jako mylnou. Podotkl, že toto funguje pouze ze strany silných velkých zemí, když vyvíjejí nátlak na ty malé a slabé. Poté se vyslovil v tom smyslu, že malé země

¹⁸⁰ MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-710-6125-5, s. 176.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 183.

¹⁸² K založení Německé říše došlo 18. ledna 1871 v Zrcadlovém sále ve Versailles po dlouholetém úsilí Otty von Bismarka, budoucího říšského kancléře. Válka proti Francii, která v té době ještě nebyla u konce, jen posílila pocit národní jednoty. Císařem se stal pruský král Vilém I. a Prusko tak stalo v čele sjednoceného státu. Citováno z: Tamtéž, s. 184.

¹⁸³ Od roku 1884 získala Říše postupně území nazvané Německá jihozápadní Afrika (dnes Namibie), Togo, Kamerun, Německou východní Afriku a také území v Severní Guineji a na Marshallových ostrovech. Citováno z: Tamtéž, s. 196.

¹⁸⁴ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 73.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 75.

v podstatě nemají jinou možnost něco získat než vojenskou cestou. Upozornil na podobnost Japonska a Pruska před nedávnou dobou tak, jak je již zmiňována výše, a zdůraznil, že právě proto by Japonsko a Německo měly držet při sobě a pěstovat vzájemné vztahy.¹⁸⁶

Mise trávila dny v Berlíně především debatami s význačnými osobami. Častým námětem diskuze se stala německá ústava z roku 1871, jež byla považovaná za nejmodernější v Evropě a stala se předlohou pro ústavu Meidži.¹⁸⁷ 19. března Iwakuru navštívila delegace z německé evangelické církve, aby vyjádřila své přání náboženské svobody pro křesťany v Japonsku s tím, že evropský pokrok na ní stojí.¹⁸⁸ Iwakura odvětil, že přestože je japonská tradice odlišná, bude v případě projednávání této záležitosti brát zřetel na pozitivní zkušenosti z Evropy.¹⁸⁹

16. března se mise vydala do Zbrojnice, barokní budovy z počátku 18. století, která v době návštěvy sloužila jako vojenské muzeum. Dva dny nato navštívila moderní vojenské budovy v jižním Londýně. Výprava také zhlédla dostihy na hipodromu. Z dalších míst, která si výprava prohlédla, lze jmenovat královskou mincovnu a tiskárnu, telegrafní kancelář a telegrafní závody Siemens, hasičskou stanici, továrnu na parní pohony či porcelánku.¹⁹⁰

Stejně jako v ostatních zemích, i v Německu navštívila mise několik vzdělávacích zařízení. Jedním z nich byla Univerzita Fridricha Viléma, kterou Wilhelm von Humboldt označil za „*matku moderních univerzit*.“¹⁹¹ Dalšími navštívenými institucemi se staly Akademie výtvarných umění a Střední škola krále Viléma. Kromě toho se vyslanci také zúčastnili prohlídky dvou nemocnic: Charité, jež sloužila běžnému lidu, a Augusty pro bohaté klienty.¹⁹²

Před odjezdem z Německa nezapomněla výprava navštívit ani Královské muzeum, zoo či akvárium. Také se vydala na několik hradů, mezi nimi například

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 76.

¹⁸⁷ Bližší informace v kapitole 3.4 pojednávající o Itóovi, který se podílel na jejím vzniku.

¹⁸⁸ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 77.

¹⁸⁹ Otázka japonského vyrovnávání se s požadavkem náboženské svobody je blíže řešena v závěrečné kapitole.

¹⁹⁰ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 78.

¹⁹¹ Univerzita byla založena v roce 1810. Později byla přejmenována na Humboldtovu univerzitu. Citováno z: *Geschichte der Humboldt-Universität zu Berlin*. In: *Humboldt-Universität zu Berlin*. [online]. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: https://www.hu-berlin.de/ueberblick/geschichte/abriss/hubdt_html

¹⁹² *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 78.

Babelsberg, letní sídlo císaře.¹⁹³ Z Berlína zamířila 28. března výprava, chudší o Ókuba, který se musel vrátit zpět do vlasti, do Petrohradu.

Mise se do Německa vrátila 15. dubna. Zde je nejprve vhodné zmínit, že výpravu opustil další ambasador, Kido, jenž se měl vrátit do Japonska již s Ókubem, ale trval na své účasti při návštěvě Ruska. Tato druhá návštěva Německa byla spíše tranzitního charakteru, protože výprava projížděla přes Hamburk do Kielu, kde se nalodila na loď mířící do Dánska.

Většina aktivit první návštěvy Německa se omezovala na oblast Berlína, popřípadě blízké Postupimi. To bylo napraveno při poslední návštěvě, uskutečněné při návratu ze Skandinávie na začátku května. Nejprve mise strávila dva dny v Hamburku a poté jela přes Hannover do Frankfurtu nad Mohanem, kde se kromě jiného obdivovala krása botanické zahrady Palmengarten. Posledním navštíveným německým městem byl Mnichov, odkud výprava 8. května zamířila do Itálie.¹⁹⁴

4.5 Rusko

Rusko se značně lišilo od ostatních navštívených zemí, oproti USA a evropským zemím bylo poměrně zaostalé, tudíž zde Iwakurově misi chyběl cíl týkající se získávání vědomostí. S obecným stavem ruské společnosti byla svázána i zastaralost politického systému, kterému chyběly demokratické prvky, tudíž se s velkým zájmem výpravy nesetkal.

Na druhé straně nebylo pochyb o tom, že je Rusko potřeba do itineráře cesty zařadit, protože tato země vždy zaujímal v očích Japonců specifickou pozici. Rusko bylo první zemí, která se pokusila proniknout izolací Japonska: již v roce 1792 připlul na ruské lodi Adam Laksman na Hokkaidó, aby se pokusil o navázání obchodních styků.¹⁹⁵ Též nerovnoprávná smlouva z roku 1855 byla jiná než dříve uzavřené smlouvy s jinými zeměmi. Američanům Japonci garantovali otevření pouze dvou přístavů, Šimody na poloostrově Izu a Hakodate na Hokkaidu, kdežto Rusům přislíbili volný vstup i do nagasackého přístavu. Také se v této smlouvě poprvé psalo o právu exteritoriality, které poté další státy zahrnuly při aktualizaci vlastních smluv. Dva roky

¹⁹³ Tamtéž, s. 79.

¹⁹⁴ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 75.

¹⁹⁵ REISCHAUER, c. d., s. 119.

po první smlouvě, v říjnu 1857 Japonsko uzavřelo další smlouvu s Ruskem, tentokrát již obchodního rázu.¹⁹⁶

Charakteristickým rysem rusko-japonských vztahů byly vždy spory o hraniční oblasti, zejména o Sachalin a Kurily. V roce 1855 bylo dohodnuto, že Japonsku budou přiděleny ostrovy Kunaširi a Etorofu nacházející se v jižní části kurilského souostroví a Sachalin bude spravován oběma zeměmi. O dvacet let později, v roce 1875, došlo ke změně a Japonsko se zřeklo Sachalinu výměnou za právo spravovat celé Kurily.¹⁹⁷ Ve vzájemných stycích tak dlouhodobě panovalo napětí, podpořené dalšími spory v Koreji a Mandžusku, které vyvrcholilo rusko-japonskou válkou v letech 1904 až 1905. V době Iwakurovy návštěvy však byl Sachalin stále pod správou obou zemí a k největším střetům mělo teprve dojít.

Mise přijela do Petrohradu 30. března po čtyřicetihodinové cestě z Berlína a zůstala v Rusku pouhé dva týdny.¹⁹⁸ Většina z této doby byla strávena přímo v Petrohradu. Mnoho z jejích aktivit v zemi bylo ryze kulturního charakteru: navštívila mnohá muzea a obdivovala katedrálu sv. Isaaca. Vyslanci se obzvláště zajímali o zdejší kostely a chrámy, protože neměli dosud možnost se setkat s pravoslaviem. Také projevíli zájem o sociální instituce: navštívili sirotčinec a akademii pro hluchoněmé.¹⁹⁹

Sice v menší míře, ale přesto i v Rusku mise zkoumala zdejší průmysl. Navštívila například továrnu vyrábějící námořní výzbroj a Obuchovovy ocelárny. Při této prohlídce si Kume poznamenal, že Rusko je země bohatá na nerostné suroviny, kterých využívá právě v těžkém průmyslu.²⁰⁰

Výpravu obzvláště zajímaly výsledky reformy, které provedl car Petr I. Veliký, protože byly možným zdrojem inspirace. Petr I. Veliký podnikl v roce 1697 podobnou výpravu jako Iwakurova družina a téměř 17 měsíců cestoval Evropou, ovšem částečně v anonymitě a se záměry zaměřenými více obchodnickými.²⁰¹ Tato cesta ho posléze podnítila k uskutečnění změn ve státní struktuře či výběru daní podle evropského vzoru. Ne všechny reformy však byly úspěšné kvůli odlišnému ruskému prostředí. Z těch,

¹⁹⁶ REISCHAUER, c. d., s. 124.

¹⁹⁷ REISCHAUER, c. d., s. 151.

¹⁹⁸ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 82.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 83.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 5. rozš. vyd. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-807-1066-132, s. 98

které přetrvaly, lze uvést zavedení evropského kalendáře či položení základů ruského školství.²⁰² Nejviditelnější památkou na Petra I. Velikého se tak stal Petrohrad, který nechal vybudovat, a Rusko zůstalo, jak si Iwakurova mise uvědomila, nejchudší velmocí světa.

Carská rodina se k misi chovala velmi vřele a pohostinně i přes výše uvedené diplomatické rozepře. 3. dubna byla panovníkem uspořádána recepce v Zimním paláci pro 140 lidí. Výprava také několikrát navštívila členy carské rodiny v jejich sídlech. Podobně jako v předchozích zemích byly i v Rusku na počest vyslanců organizovány vojenské přehlídky a vypalovány čestné salvy.²⁰³

Pobyt v Rusku nebyl tolik naplněn poznatky, jako tomu bylo v případě jiných zemí. Tento fakt byl dán zejména krátkým časem, který vyslanci v Rusku strávili. Názor členů výpravy byl také jistě zkreslen mnoha předsudky, jež plynuly z napjatých rusko-japonských vztahů a z informací, které se o zemi vyslanci o Rusku dozvídali během předchozí cesty po Evropě. Výprava proto již dopředu nepředpokládala, že by se Japonsko mohlo v Rusku něčemu důležitému přiučit. Malý počet továrních závodů, jež vyslanci navštívili, nebyl tedy zapříčiněn pouze nerozvinutým ruským průmyslem, ale také předčasně utvořenými dojmy výpravy.

Ani v diplomatické rovině neprobíhalo příliš jednání, jak by bylo očekávatelné. Co se týče nerovnoprávných smluv, Japonci po negativním přístupu zejména ze strany Britů neměli velká očekávání, proto se už příliš nesnažili něčeho konkrétního dosáhnout. Ruský ministr zahraničí, Alexandr Michajlovič Gorčakov, doporučil Iwakurovi, aby předložil seznam japonských požadavků v písemné formě. Iwakura tak učinil, ale namísto společné debaty nad dokumentem Gorčakov oznámil, že zašle oficiální odpověď po ruském velvyslanci v Japonsku, což byla taktika, jak se vyhnout přímé odpovědi. Není jisté, zda Iwakura s Gorčakovem mluvil i o sachalinské záležitosti, přestože se to zdá pravděpodobné, zvláště s přihlédnutím ke změně, ke které došlo v roce 1875, tedy jen několik let po Iwakurově návštěvě. Žádné oficiální ujednání ale z těchto případných rozhovorů nevzniklo, což bylo zřejmě zapříčiněno zejména tím, že Iwakura

²⁰² ŠVANKMAJER, Milan, c. d., s. 111.

²⁰³ *The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment*, s. 83.

nedisponoval pravomocí, která by mu umožnila podepsat rozhodnutí v tak důležité věci.²⁰⁴

Z výše uvedeného je možné usoudit, že pobyt Iwakurovy mise v Rusku nepřinesl žádné výsledky. Jeden efekt však způsobil. Vřelost ruských hostitelů a atmosféra Petrohradu přiměla japonské vyslance, aby poopravili svůj názor na tuto říši. Může to být považováno za nepodstatný výsledek, je zde však třeba znovu připomenout, že členy výpravy byly vysocí státníci, kteří svými názory po mnoho let ovlivňovali Japonsko. V Japonsku bylo Rusko považováno za rozpínavou velmoc, jíž je třeba se obávat. Při pobytu si však výprava uvědomila, jak je Rusko oproti evropským mocnostem zaostalé a kvůli své obrovské rozloze velmi nestabilní.

²⁰⁴ Tamtéž.

5 Dopady Iwakurovy mise

Pokud chceme zjistit dopady Iwakurovy výpravy na japonský stát a společnost, je vhodné nejprve připomenout cíle, které si mise kladla a otázat se, zda byla v těchto bodech úspěšná. První cíl, tedy předání pověřovacích listin panovníkům a ujištění o stabilní situaci Japonska, lze považovat za úspěšně splněný. Vyslanci ve všech navštívených zemích hovořili s představiteli státní moci, kteří setkání rádi využili k tomu, aby nově vznikající demokracii předali rady z pozice zkušenější země. Je možná až překvapivé, jak přátelsky byla mise ve všech zemích přijímána. Zejména velmoci však pro to měly vlastní důvody: vnímaly Japonsko jako potenciální trh a možnost nových obchodních vazeb, přijetí japonské výpravy bylo i otázkou prestiže a existovala také možnost budoucího vlivu na, z jejich pohledu, mladou zemi. Západní svět se na Japonsko také díval pozitivněji než například na Čínu, protože vykazovalo touhu učit se od západní civilizace.²⁰⁵

Co se týče nerovnoprávných smluv, můžeme zkonstatovat pouze naprostý neúspěch. K odstranění posledního z efektů, které smlouvy měly, došlo až v roce 1911, kdy Japonsko získalo zpět od USA kontrolu nad svými tarify týkajícími se cel. Prvním státem, který se zřekl svých práv v Japonsku, bylo Mexiko v roce 1888. Důležitější však byla dohoda s Velkou Británií v roce 1894, která zaručila, že se Británie vzdá svých nároků k roku 1899. Tuto smlouvu totiž posléze napodobily i další státy, proto byla prvním krokem, který směřoval k oficiální japonské rovnoprávnosti.²⁰⁶ Již z tohoto velkého časového rozdílu lze vidět, že na zrovnoprávnění smluv neměla Iwakurova mise žádný přímý vliv. Lze však najít alespoň náznaky nepřímého působení, protože si Japonci uvědomili nezbytnost pokroku, kterého budou muset dosáhnout, než budou moci znovu otevřít otázku smluv a zařadit se po bok světových mocností. Také zjistili, že nemohou uplatňovat všechny principy západní civilizace hned a najednou, protože je potřeba nejprve vzdělat obyvatelstvo a připravit legislativní a ekonomický základ pro další reformy. Proto nebylo například možné hned otevřít všechny japonské přístavy a povolit volný obchod.

Budeme-li pátrat po výsledcích třetího úkolu mise, týkajícího se studia západní civilizace, je nutné si uvědomit, že výpravy do Evropy, tedy i ta Iwakurova, byly jen jedním ze způsobů, jak západní svět po revoluci Meidži ovlivňoval Japonsko. K dalším

²⁰⁵ BEASLEY, W. G. *Japan encounters the barbarian*, s. 165.

²⁰⁶ REISCHAUER, c. d., s. 186.

prostředkům šíření západní kultury patřili například japonští studenti, kteří do Evropy a USA odjížděli již od počátku 60. let 19. století, nejprve pod záštitou šógunátu, posléze podporováni novou vládou. Dále do Japonska přijížděli ve velkém množství západní vzdělanci a inženýři, kteří podporovali svou kulturu přímo na místě, a k šíření osvěty o západní civilizaci pomohly i překlady zahraniční literatury. Z tohoto důvodu je velmi těžké rozlišit, co bylo zapříčiněno přímým působením Iwakurovy mise. Jansen uvádí, že „*Iwakurova mise byla symbolem, nikoliv zdrojem mnoha změn té doby.*“²⁰⁷

Je však třeba mít na paměti vysoké postavení členů výpravy, kteří díky němu mohli na společnost působit svými názory, ač nemuseli o konkrétní věci přímo rozhodnout. Toto postavení se týká zejména Itóa, který byl v době výpravy poměrně mladý, a proto mohl svůj vliv uplatňovat až do roku 1909, kdy byl zastřelen. Ostatní velvyslanci zemřeli již během 70. a 80. let 19. století. Také je na místě připomenout vysoký počet studentů, kteří se zúčastnili výpravy. I v případě, že se z nich nestali vysocí státní činitelé, mohli z pozic úředníků, inženýrů či učenců šířit své vědomosti, jež nabyli v zámoří. Například jedna ze zúčastněných studentek, Cuda Umeko, po návratu založila první ženskou univerzitu v Japonsku.²⁰⁸

Podíváme-li se na možné konkrétní přínosy, musíme nejprve vyloučit možnost přínosu ve formě nových technologií a podobně. I přes ohromné množství navštívených továren a často podrobné popisy technických procesů, které lze nalézt například v Kumově zápisu z cesty, byli členy výpravy především učenci a studenti. Proto se domnívám, že zavedení nových technologií v Japonsku lze připsat spíše západním inženýrům, kteří do země přijížděli. Prohlídky továren tak členům Iwakurovy mise sloužily spíše jako upomínka toho, jak dalekou cestu má Japonsko před sebou, než se bude moci porovnávat s velmocemi.

Japonci vždy projevovali zájem o evropskou civilizaci, její kulturu a vědy, dokonce i v době izolace země. Keene tuto skutečnost popisuje takto: „*Koncem 18. století byli Japonci s evropskou civilizací seznámeni lépe než jakýkoli jiný nezápadní národ.*“²⁰⁹ Země Západu však byly povětšinou²¹⁰ vnímány jednoduše, bez výraznějších

²⁰⁷ JANSEN, Marius B. *Japan and its world: two centuries of change*. Princeton, N. J: Princeton University Press, 1995, ISBN 06-910-0640-7, s. 67.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 65.

²⁰⁹ KEENE, Donald. *The Japanese discovery of Europe: 1720-1830*. Stanford: Stanford University Press, 1969, s. 123.

rozdílů mezi nimi. Iwakurova mise tento názor dokázala vyvrátit. Japonci si uvědomili rozdíly v moci, kterou disponovaly jednotlivé státy, zjistili například, že mezi země, kterých se mají obávat, patří Francie či Británie. Na druhé straně si uvědomili, že Rusko není pro Japonsko takovou hrozbou, jak se domnívali, a Německo začali považovat za partnera, na kterého se lze spolehnout, protože nemá zájmy ve východní části světa.²¹¹ Jansen dokonce uvědomění si nutnosti opatrnosti a bdělosti v zahraničních vztazích považuje za nejdůležitější přínos Iwakurovy mise.²¹² Na členy výpravy v tomto ohledu velmi zapůsobila řeč, kterou před nimi pronesl německý kancléř Bismarck na téma *realpolitik*.²¹³

Při cestování Evropou vyslanci měli možnost zažít různorodost evropských zvyků, jazyků či historie a také viděli, že všude existuje tlak na zachování těchto národních či lokálních tradic. Díky tomu si uvědomili, že Japonsko nemusí ve všem imitovat Západ a obětovat svoji kulturu, aby dosáhlo pozice silné a bohaté země.²¹⁴

Něco získali i díky krátké návštěvě několika asijských měst, mezi něž patřily například Bombaj, Singapur či Hongkong. Všechna tato města byla pod evropskou správou: západní čtvrtě, jež vyslanci navštívili, byly čisté a úpravné, oproti tomu z asijských čísel špína a chudoba. Členové mise si díky tomu ještě více uvědomili, proč je důležité zaměřit se na modernizaci Japonska, stát se silnou, nezávislou zemí a neskončit jako evropská kolonie.²¹⁵

Jak už bylo řečeno v kapitole věnující se Velké Británii, výpravu v každé zemi udivovala důležitost přikládána historii, díky ní si však uvědomila, že pokrok západního světa má silné kořeny ve zkušenostech minulosti, které jsou pečlivě zaznamenávány. Navíc jsou tyto zkušenosti veřejně přístupné ve formě muzeí a knihoven, což nemělo v Japonsku žádnou obdobu.²¹⁶ Toto zjištění Iwakurovy mise pravděpodobně nemělo žádný přímý dopad na japonskou společnost, přesto se jedná o důležitý poznatek, který výprava získala. Je však možné, že tyto informace ovlivnily péči, kterou Japonsko

²¹⁰ Výjimkou, kdy Japonci ostře vnímali rozdíl mezi evropskými národy, je 16. století. Španělé a Portugalci byli ze země vykázáni kvůli přílišné propagaci křesťanství, kdežto Holanďané a popř. i Angličané soustředící se pouze na obchod mohli zůstat.

²¹¹ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 171.

²¹² JANSEN, Marius B., *Japan and its world*, s. 68.

²¹³ Blíže viz kapitolu 4.4 týkající se Německa.

²¹⁴ BEASLEY, W. G., *Japan Encounters the Barbarian*, s. 171.

²¹⁵ Tamtéž, s. 170.

²¹⁶ JANSEN, Marius B., *Japan and its world*, s. 61.

napříště věnovalo účasti mezinárodních výstav. Japonsko se několika účastnilo již před vysláním Iwakurovy mise, ale nedokázalo dostatečně docenit jejich důležitost.²¹⁷

Jednou z dalších věcí, která výpravu velmi zajímala, bylo evropské školství. Tento fakt byl dán i tím, že jedním z minoritních cílů (který byl v této práci dosud opomíjen) byla kontrola studentů, kteří studovali na evropských univerzitách na náklady japonské vlády. Největším motivem pro zkoumání evropských škol však byla nezbytnost vybudování moderního vzdělávacího systému pro rozvoj dalších oblastí života japonské společnosti. Opět však nelze říci, že by měla Iwakurova mise přímý vliv na reformování japonského školství, protože systém byl měněn již od roku 1871, kdy vzniklo ministerstvo pověřené tímto úkolem.²¹⁸ V Iwakurově misi se ale našli jedinci, jako byl například Ókubo Tošimiči, které evropské školství natolik ohromilo, že se jeho propagaci a podpoře věnovali i ve svém dalším životě.

Jednou z mála věcí, o které můžeme s jistotou tvrdit, že byla přímo ovlivněna Iwakurovou misí, je změna japonského přístupu ke křesťanství. Japonská vláda, která se upnula na šintoismus jako státní náboženství, po převratu zopakovala zákaz křesťanství z dob tokugawské vlády a po celé zemi rozmístila cedule, které tento zákaz připomínaly. Nadto se v roce 1870 udál tzv. incident v Urakami, kdy vláda zatkla okolo 3000 tajných křesťanů a nechala je odvést do vězení.²¹⁹ Jak je z předchozího textu patrné, členům Iwakurovy mise bylo neustále během cesty připomínáno, ať už diplomaty či tiskem, že by Japonsko mělo změnit svůj přístup ke křesťanům. Tím, co změnilo názor vyslanců, však jistě nebyla tato doporučení, ale spíše zjištění, jak důležité místo křesťanství zaujímá v každodenním životě Evropanů. Japonci si tak uvědomili, že pro rozvoj dobrých diplomatických i obchodních vztahů se Západem je náboženská tolerance nezbytným předpokladem. Po návratu mise byly v roce 1873 zrušeny cedule oznamující zákaz a křesťané z urakamského incidentu byli propuštěni z vězení. Během tří let, které v něm strávili, však asi 600 křesťanů zahynulo.²²⁰

²¹⁷ Bližší informace k mezinárodním výstavám jsou v kapitole 4.1 o Velké Británii.

²¹⁸ REISCHAUER, c. d., s. 164.

²¹⁹ JANSEN, Marius B., *The making of modern Japan*, s. 463.

²²⁰ Tamtéž.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, zda měla Iwakurova mise vliv na japonskou společnost a jak lze tento vliv charakterizovat.

Vlivu na japonskou společnost se týkal především jeden z úkolů Iwakurovy mise a tím bylo shromažďování poznatků o západní kultuře, jež by byly použitelné pro rychlou modernizaci Japonska. Těchto poznatků bylo sesbíráno během cesty velké množství, je však zpochybnitelné, zda byly poté využity dostatečně efektivním způsobem. Vzhledem k tomu, že Iwakurova mise byla jen jedním z vícera způsobů, kterým se západní vliv do Japonska dostával, je navíc téměř nemožné oddělit vliv Iwakurovy výpravy od ostatních informačních proudů. Mezi ně lze řadit japonské studenty v zahraničí, zahraniční odborníky v Japonsku či překladovou literaturu.

Iwakurova mise měla na Japonsko a jeho společnost spíše nepřímý vliv, daný vysokým postavením osob, které se výpravy zúčastnily, a proto mohly ze své pozice ovlivňovat veřejné smýšlení. To se týká zejména Iwakury Tomomiho, Kida Takajošiho, Ókuba Tošimičiho, ale především Itóa Hirobumiho, který zastával vysoké státní funkce až do roku 1909, mohl tedy formovat názory veřejnosti po téměř čtyřicet let od skončení mise.

Hlavním přínosem mise bylo uvědomění si, jak dlouhou cestu má Japonsko před sebou, než se bude moci zařadit mezi světové velmoci. Japonci zjistili, že se dokáží vyrovnat některým chudším a méně vlivným státům Evropy, jejich ambicí však bylo patřit mezi mocné státy světa, aby si dokázali zajistit nezávislost a Japonsko se nestalo evropskou kolonií. Japonci si díky misi také potvrdili, že musí být obezřetní v zahraničních vztazích a zjišťovat, kdo je vhodným diplomatickým partnerem a kdo potenciální hrozbou.

Mise Japonce také ujistila o tom, že základem modernizačního procesu je nezbytně kvalitní vzdělávací systém, podepřený legislativním a ekonomickým rámcem. K tomu se váže uvědomění, že nelze činit všechny modernizační kroky naráz, ale musí být postupným procesem. Dalším významným přínosem bylo zjištění, že Evropa není homogenní, naopak každý stát je jiný, založený na vlastních tradicích, o které pečuje. Pro Japonsko to bylo důkazem, že nemusí přejímat veškeré západní zvyky a rezignovat na svou tradici, aby se stalo úspěšným státem.

Jedním z mála přímých a prokazatelných vlivů Iwakurovy mise je změna přístupu Japonska ke křesťanství. Mise Japoncům ukázala, že tolerance křesťanství je nezbytná pro dobré vztahy se západními zeměmi. Po návratu výpravy proto bylo postupně upouštěno od zákazu křesťanství.

Podíváme-li se však na výpravu obecně, je nutné souhlasit s Jansenem, že Iwakurova mise byla více symbolem než zdrojem modernizačních procesů,²²¹ které byly zahájeny již před odjezdem výpravy.

²²¹ Viz kapitulu 5.

Resumé

This thesis focuses on the European part of the journey of the Iwakura mission. The aim of this work is to find whether knowledge collected en route affected Japanese society and to define its influence. The first part of the thesis contains a contextualization of the embassy in light of Japanese culture borrowing. Next parts contain a description of life career of several significant participants of the mission and an account of selected parts of the journey, in particular the visit of Great Britain, France, Belgium, Germany and Russia. The last and the most important part of the thesis focuses on the question whether the aims of the embassy were successfully accomplished and whether the mission influenced Japanese society in some way. It also tries to specify this influence.

Key words: Iwakura embassy, Japan, Meiji, modernization, Europe, cultural borrowing

Seznam použité literatury

Sekundární literatura

The Cambridge history of Japan. Sv. 5: Nineteenth century. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989. Editováno: Jansen, Marius B. ISBN 05-212-2356-3.

The Iwakura Mission in America and Europe: a new assessment. 1st pub. Editor Ian Hill Nish. Richmond: Japan Library, 1998. ISBN 1-873410-84-0.

BEASLEY, W. *Japan encounters the barbarian: Japanese travellers in America and Europe*. New Haven, CT: Yale University Press, 1995. ISBN 03-000-6324-5.

BEASLEY, W. *The Meiji restoration*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1972, vi, 513 s. ISBN 08-047-0815-0.

BOHÁČKOVÁ, Libuše – WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987.

ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Překlad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 80-710-6411-4.

ERFURT-COOPER, Patricia a COOPER, Malcolm. *Health and Wellness Tourism: Spas and Hot Springs*. Channel View Publications, 2009. ISBN 1845413636.

HANSEN, E. *European economic history: from mercantilism to Maastricht and beyond*. 1. ed. Herndon, VA: Copenhagen Business School Press, Books International Inc., 2001, ISBN 87-630-0017-2.

HUBER, Thomas M. *The revolutionary origins of modern Japan*. Stanford: Stanford University Press, 1981. ISBN 08-047-1755-9.

JANSEN, Marius B. *Japan and its world: two centuries of change*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1995, ISBN 06-910-0640-7.

JANSEN, Marius B. *The making of modern Japan*. 3. vydání. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002. ISBN 06-740-0991-6.

KEENE, Donald. *The Japanese discovery of Europe: 1720-1830*. Stanford: Stanford University Press, 1969.

KUME, Kunitake. *Japan rising: the Iwakura embassy to the USA and Europe 1871-1873*. New York: Cambridge University Press, 2009. ISBN 05-217-3516-5.

MOSK, Carl. *Japanese Industrial History: Technology, Urbanization, and Economic Growth*. M. E. Sharpe, 2000. ISBN 9780765638557.

MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. 2. rozš. a aktual. vyd. Překlad František Kubů. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-710-6125-5.

SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. *Ekonomie: 18. vydání*. Vyd. 1. Překlad M. Gregor, R. Pazderník, P. Švarc, L. Gregorová. Praha: NS Svoboda. ISBN 978-80-205-0590-3.

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 5. rozš. vyd. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-807-1066-132.

RAVINA, Mark. *The last samurai: the life and battles of Saigō Takamori*. Hoboken, N.J.: John Wiley, c2004, xvi, 265 s. ISBN 04-710-8970-2.

REISCHAUER, Edwin O. – CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. 2. vyd. Překlad David Labus, Jan Sýkora. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-513-5.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986.

Internetové zdroje

AKIMOTO, Nobuhide. Iwakura Tomomi. In: *Kokugakuin: Encyklopedia of Shinto* [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=432>

AOKI, E. Japanese Railway History: Dawn of Japanese Railways. *Japan Railway & Transport Review*. [online]. 1994, roč. 1, č. 1. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.jrtr.net/jrtr01/pdf/history.pdf>

BEASLEY, W. G. The Iwakura Mission in Britain, 1872. *History Today*. [online]. 1981, roč. 31, č. 10 [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: <http://web.ebscohost.com.ezproxy.vkol.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=1be45e44-5c40-4a97-8e62-5dc11f2103ca%40sessionmgr11&vid=2&hid=28>

Geschichte der Humboldt-Universität zu Berlin. In: *Humboldt-Universität zu Berlin*. [online]. [cit. 2014-04-25]. Dostupné z: https://www.hu-berlin.de/ueberblick/geschichte/abriss/hubdt_html

Historical events and currencies in use. In: *Bank of Japan: Currency Museum*. [online]. [cit. 2014-01-16]. Dostupné z:

<http://www.imes.boj.or.jp/cm/english/history/>

History. In: *Bank of England*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z:

<http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/default.aspx>

History. In: *Bank of Japan*. [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z:

<https://www.boj.or.jp/en/about/outline/history/index.htm/>

History. In: *Tokyo Metro*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z:

<http://www.tokyometro.jp/en/corporate/profile/history/index.html>

History of Japan's Electric Power Industry. In: *The Federation of Electric Power Companies of Japan*. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z:

http://www.fepc.or.jp/english/energy_electricity/history/

History of the British Museum. In: *The British Museum*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z:

https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx

Itō Hirobumi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-17].

Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298017/Ito-Hirobumi>.

Iwakura Tomomi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2013-11-

11]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298351/Iwakura-Tomomi>

Iwakura, Tomomi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures*. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z:

<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/23.html>

Jean Linden. [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z:

<http://jeanlinden.com/index.php?p=2>

Kido Takayoshi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: [http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317457/Kido-](http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317457/Kido-Takayoshi)

[Takayoshi](http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317457/Kido-Takayoshi)

Kido, Takayoshi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/65.html?cat=123>

Kido Takayoshi: A Chōshū samurai and Meiji statesman. In: *Japan Reference*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
http://www.jref.com/japan/history/biographies/kido_takayoshi.shtml

Ōkubo Toshimichi. In: *Encyclopaedia Britannica Online*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/426597/Okubo-Toshimichi>

Ōkubo, Toshimichi. In: *National Diet Library: Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/32.html>

Ōkubo Toshimichi: Satsuma samurai and Meiji politician. In: *Japan Reference*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
http://www.jref.com/japan/history/biographies/okubo_toshimichi.shtml

The Great Exhibition. In: *Victoria and Albert Museum*. [online]. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.vam.ac.uk/page/g/great-exhibition/>

The Victorian Vision of China and Japan. In: *Victoria and Albert Museum*. [online]. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z:
<http://www.vam.ac.uk/content/articles/t/the-victorian-vision-of-china-and-japan/>

Toshimichi Ōkubo and Takayoshi Kido. In: *Founder of Waseda University: Shigenobu Ōkuma*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
<http://www.waseda.jp/eng/okuma/people/people204.html>

Victoria (r. 1837-1901). In: *The official site of The British Monarchy*. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z:
<http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensoftheUnitedKingdom/TheHanoverians/Victoria.aspx>.